

23 april 2009

Uitvoeringskosten van pensioenregelingen*

Een onderzoek naar de kosten van verzekeraars en pensioenfondsen voor de uitvoering van collectieve pensioenregelingen

PricewaterhouseCoopers verleent sectorspecifieke diensten op de gebieden Assurance, Tax & HRS en Advisory. Ons doel is onze klanten te helpen slagvaardig te opereren. We zien onszelf daarbij niet alleen als dienstverlener, maar ook als business partner. We geven praktische adviezen, identificeren mogelijkheden en reiken vernieuwende oplossingen aan. Resultaatgericht en vaak vanuit een verrassend perspectief. In Nederland doen we dat met zo'n 4.800 collega's, wereldwijd met meer dan 155.000 mensen in 153 landen, op basis van ons gedachtegoed Connected Thinking. Dit doen we voor zowel grote nationale en internationale ondernemingen alsook voor overheden, not-for-profitorganisaties en private companies.

'PricewaterhouseCoopers' verwijst naar het netwerk van member firms die participeren in PricewaterhouseCoopers International Limited. Iedere member firm is een afzonderlijke en onafhankelijke juridische entiteit.

Samenvatting

Om een beeld te krijgen van de uitvoeringskosten van collectieve pensioenregelingen is onderzoek gedaan naar:

- De uitvoeringskosten van de collectieve pensioencontracten die werkgevers en verzekeraars in 2006 en 2007 hebben afgesloten of verlengd;
- De uitvoeringskosten van pensioenfondsen, eveneens over 2006 en 2007.

Onder collectieve pensioencontracten worden in het kader van het onderzoek verstaan de pensioencontracten voor twee of meer deelnemers met ten minste een ouderdomspensioen dat onder de Pensioenwet valt.

Onder deelnemers worden verstaan de actieve deelnemers, de premievrije deelnemers en de gepensioneerde deelnemers.

Onder uitvoeringskosten worden verstaan de totale kosten van werkgever en deelnemers voor de uitvoering van een collectieve pensioenregeling. Geen onderzoek is gedaan naar andere elementen van de totale pensioenlasten, zoals premies, koopsommen, risico-opslagen of overige opslagen die geen betrekking hebben op de uitvoering van de pensioenregeling. Ook is niet onderzocht wie uiteindelijk de kosten draagt: de werkgever of de deelnemer. Er kunnen dan ook geen conclusies uit het onderzoek worden getrokken over de effecten van de uitvoeringskosten op het niveau van individuele deelnemers.

Gegevens

De zes grootste pensioenverzekeraars in Nederland, die samen meer dan 80% van de markt vertegenwoordigen, hebben overzichten aangeleverd van de in totaal circa 12.000 collectieve pensioencontracten die in 2006 en 2007 zijn afgesloten of verlengd. Hiervan zijn er bijna 7.000 op kostencomponenten doorgerekend. Meer dan 80% van deze pensioencontracten is afgesloten op basis van standaardvoorwaarden en -tarieven. De overige onderzochte

pensioencontracten zijn maatwerkcontracten die op basis van een steekproef aan de onderzoekspopulatie zijn toegevoegd.

De gegevens voor de pensioenfondsen zijn verkregen uit de gepubliceerde jaarverslagen. Het onderzoek naar uitvoeringskosten over 2006 en 2007 is gericht op alle pensioenfondsen per 31 december 2007 die een pensioenregeling uitvoeren met een ouderdomspensioen dat onder de Pensioenwet valt. Volgens De Nederlandsche Bank telde Nederland op 31 december 2007 precies 500 pensioenfondsen van deze pensioenfondsen, waarvan er 150 in het onderzoek naar de uitvoeringskosten zijn meegenomen.

Onderzoeksopzet

Het onderzoek heeft voor de verzekeraars op contractniveau plaatsgevonden en voor de pensioenfondsen op fondsniveau. In beginsel heeft het onderzoek geen betrekking op de beleggingskosten van pensioenregelingen. Een uitzondering is echter gemaakt voor defined contribution regelingen van verzekeraars. Daar is over het algemeen sprake van een totale, niet uitgesplitste cost loading. Deze cost loading is in zijn geheel, dus inclusief beleggingskosten, meegenomen bij de vaststelling van de uitvoeringskosten.

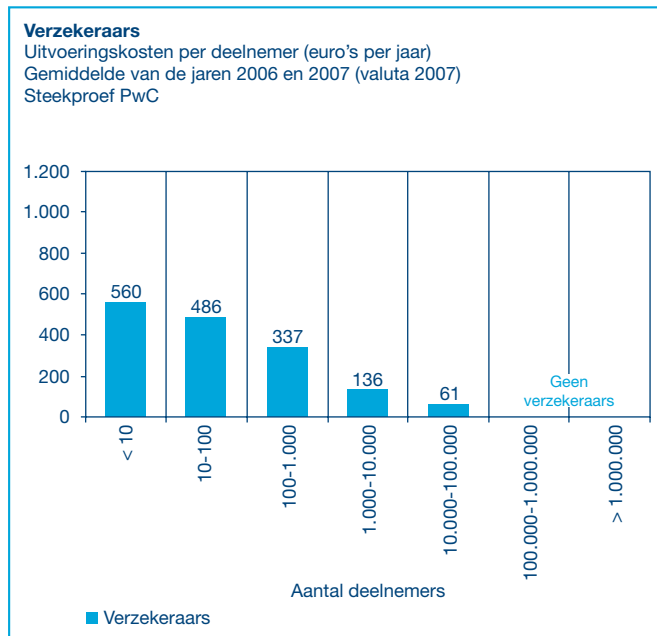
Gebleken is dat de omvang van de collectiviteit sterk bepalend is voor de hoogte van de uitvoeringskosten per deelnemer. Daarom is bij het onderzoek rekening gehouden met de omvang van het pensioencontract of het pensioenfonds en zijn de gemiddelde uitvoeringskosten per grootteklasse berekend en vergeleken.

Verzekeraars

Het diagram hieronder laat per grootteklasse de gemiddelde uitvoeringskosten zien van de collectieve pensioencontracten die in het onderzoek zijn meegenomen. Dit betreft zowel defined benefit regelingen (DB-regelingen) als defined contribution regelingen (DC-regelingen), waarbij voor de

DC-regelingen de beleggingskosten zijn aangemerkt als uitvoeringskosten.

Figuur 1

Uit het onderzoek naar de uitvoeringskosten van verzekeraars komt het volgende naar voren.

- Het aantal deelnemers in de pensioenregeling is van invloed op de uitvoeringskosten per deelnemer. Naarmate het aantal deelnemers groter is, zijn de gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer lager.
- De uitvoeringskosten worden veelal in rekening gebracht op basis van een standaardtarief. De uitvoeringskosten kunnen gekoppeld zijn aan de omvang van de premie, het belegd vermogen, het aantal verzekerden, het aantal handelingen of aan combinaties daarvan. In het geval van

standaardcontracten hoeven de in rekening gebrachte kosten niet rechtstreeks gekoppeld te zijn aan de werkelijke uitvoeringskosten.

- Over het algemeen hanteren verzekeraars binnen een productgroep voor de doorbelasting van gemaakte uitvoeringskosten een methodiek die relatief gunstig is voor kleine contracten en voor contracten met een lage gemiddelde premie.

Hoge uitvoeringskosten per deelnemer komen voor bij pensioencontracten die beide navolgende kenmerken hebben:

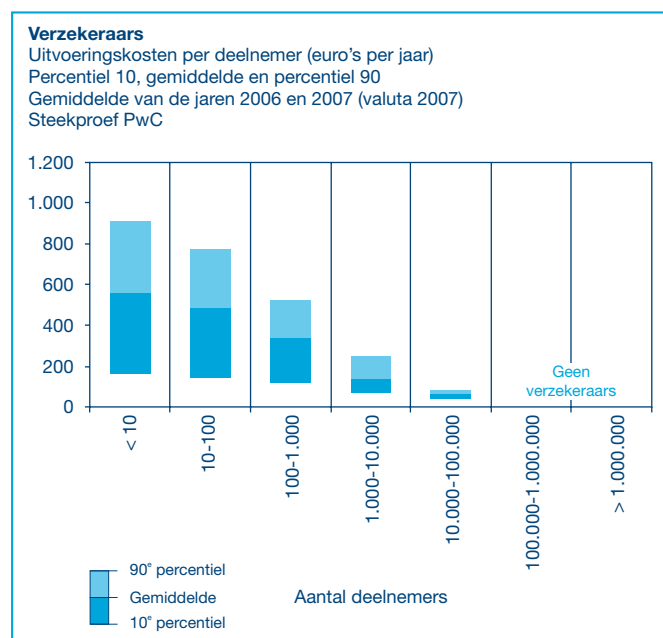
- Het standaardtarief wordt toegepast voor de doorbelasting van uitvoeringskosten;
- De premie is gemiddeld relatief hoog.

In de groep pensioencontracten met minder dan tien deelnemers is een relatief grote spreiding gevonden van de in rekening gebrachte uitvoeringskosten per deelnemer. Bij hoge uitvoeringskosten per deelnemer is veelal de oorzaak dat een hoog premieniveau voor één of twee deelnemers veel invloed heeft op het gemiddelde van een contract. Dit effect is sterker naarmate er minder andere deelnemers zijn. Daarnaast is gebleken dat er in een aantal gevallen sprake is van pensioencontracten met een incidenteel hoge gemiddelde premie in het jaar van waarneming¹, bijvoorbeeld door eenmalige extra stortingen. In andere jaren is de gemiddelde premiestorting lager en daarmee eveneens het gemiddelde aan uitvoeringskosten per deelnemer.

¹ 2006 of 2007.

Onderstaand diagram toont voor de onderscheiden grootteklassen, naast de gemiddelde uitvoeringskosten, op deelnemersniveau het 10e en het 90e percentiel² van de resultaten. Voor alle deelnemers zijn de gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer gehanteerd die gelden voor het pensioencontract waaraan zij deelnemen³.

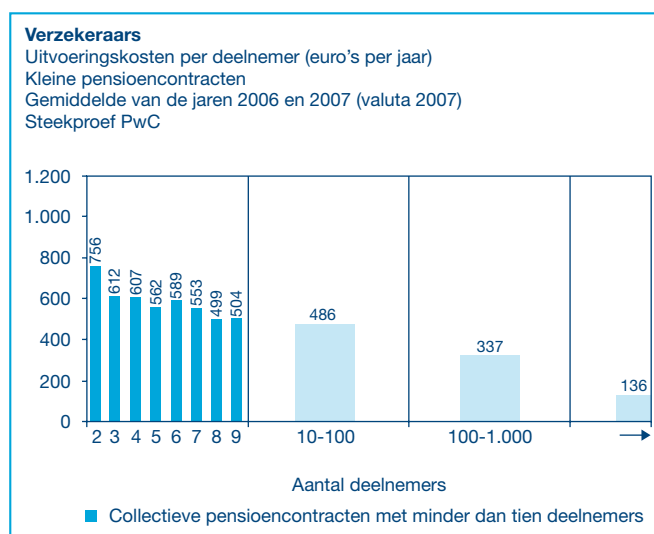
Figuur 2

Slechts 8% van de deelnemers valt onder een pensioenregeling met minder dan tien deelnemers, terwijl het aantal pensioencontracten met minder dan tien deelnemers bijna 60% bedraagt van het totaal aantal onderzochte pensioencontracten. Om meer inzicht te geven, is deze groep kleine pensioencontracten verder uitgesplitst.

Het volgende diagram toont de gemiddelde uitvoeringskosten van de uitgesplitste klasse tot tien deelnemers.

Figuur 3

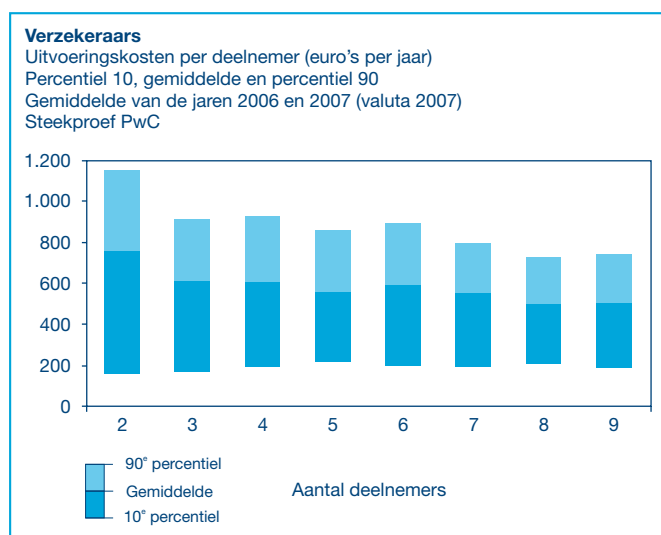
De doorbelasting van uitvoeringskosten is in het geval van pensioencontracten met minder dan tien deelnemers vrijwel altijd gebaseerd op standaardtarieven.

² 90% van alle deelnemers neemt deel aan een pensioenregeling met gemiddelde uitvoeringskosten onder het 90^e percentiel.

³ De klasse van tienduizend tot honderdduizend deelnemers omvat drie pensioencontracten en daardoor drie niveaus van gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer. Het laagste niveau valt samen met het 10^e percentiel en het hoogste met het 90^e percentiel.

Onderstaand diagram toont naast de gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer het 10^e en het 90^e percentiel van de waarnemingen met betrekking tot de collectieve pensioencontracten met minder dan tien deelnemers. Ook hier zijn voor alle deelnemers de gemiddelde uitvoeringskosten gehanteerd die gelden voor het pensioencontract waaraan zij deelnemen.

Figuur 4

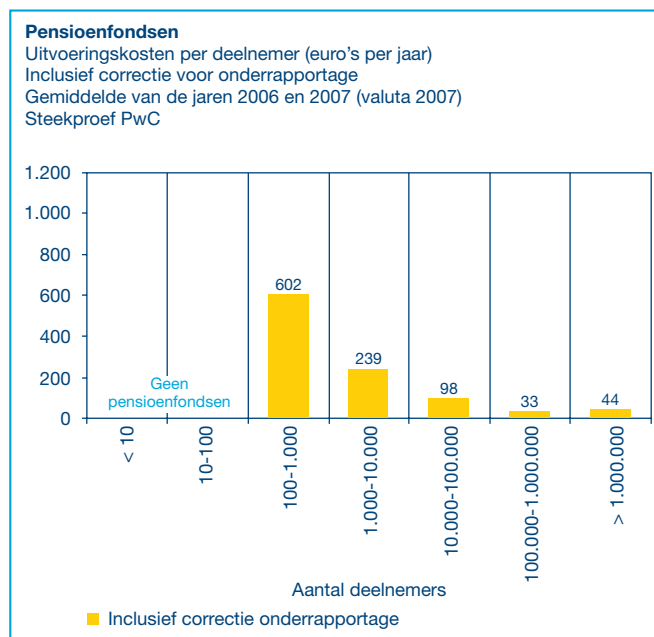
Pensioenfondsen

Een deel van de ondernemingspensioenfondsen rapporteert geen personeels- en huisvestingskosten omdat die kosten rechtstreeks door de werkgever worden betaald. Om een totaalbeeld van de uitvoeringskosten te verkrijgen, dienen de personeels- en huisvestingskosten die de werkgever betaalt voor de uitvoering van de pensioenregeling te worden opgeteld bij de uitvoeringskosten die het pensioenfonds rapporteert. De gegevens over de bijdrage van de werkgever in de uitvoeringskosten worden echter niet altijd volledig

gepubliceerd. Met de wel beschikbare gegevens is een raming gemaakt van de uitvoeringskosten die de werkgever betaalt. Pensioenfondsen die geen enkele informatie geven over personeels- en huisvestingskosten zijn zonder correctie meegenomen in het onderzoek.

Het diagram hieronder laat per grootteklasse de gemiddelde uitvoeringskosten zien van de pensioenfondsen die in het onderzoek zijn meegenomen.

Figuur 5

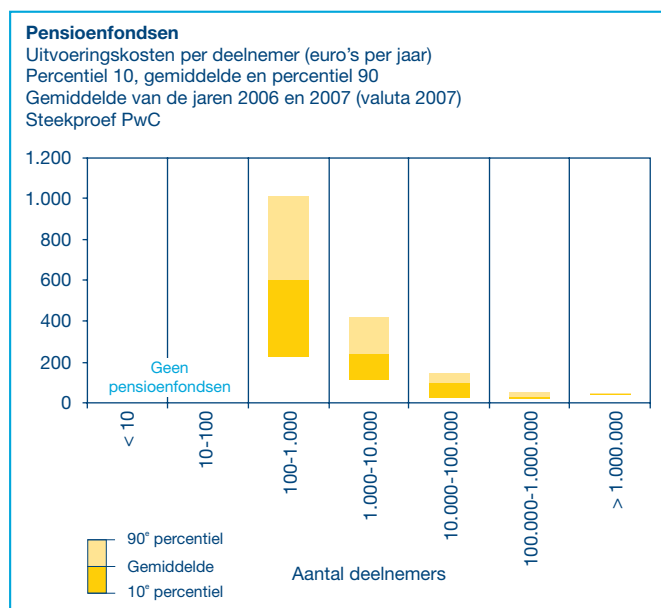

Uit het onderzoek naar de uitvoeringskosten van pensioenfondsen komt het volgende naar voren:

- Schaalgrootte telt: hoe groter het pensioenfonds hoe lager de gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer. Pensioenfondsen met meer dan 100.000 deelnemers hebben zeer lage uitvoeringskosten in vergelijking tot kleinere pensioenfondsen.
- In de periode van 2004 tot 2006/2007 zijn de uitvoeringskosten van pensioenfondsen gestegen. De autonome stijging⁴ van de uitvoeringskosten loopt van 1% voor de grootste pensioenfondsen tot 15% voor de kleinere pensioenfondsen.

Onderstaand diagram toont naast de gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer het 10^e en het 90^e percentiel van de waarnemingen, waarbij voor alle deelnemers is

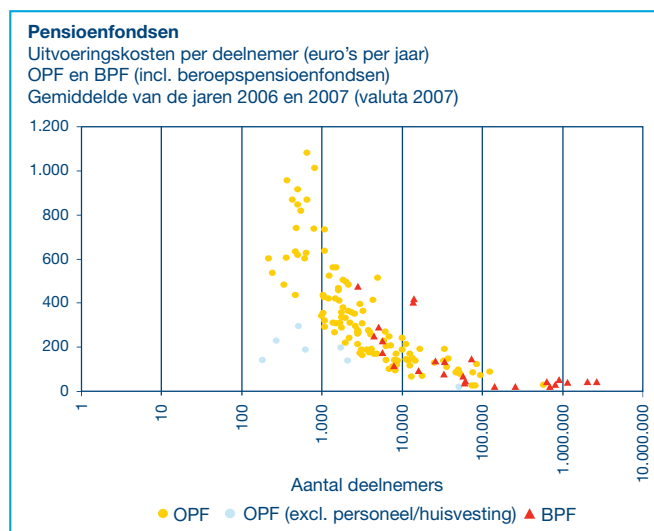
Figuur 6

uitgegaan van de gemiddelde uitvoeringskosten in het pensioencontract waaraan zij deelnemen.

Anders dan de onderzoeksresultaten van de bijna zeven-duizend verzekeringscontracten kunnen de resultaten van de 150 onderzochte pensioenfondsen grafisch onderscheidbaar worden weergegeven. Uit de plot chart hieronder blijkt dat de uitvoeringskosten per deelnemer in hoge mate negatief correleren met schaalgrootte.

Figuur 7

⁴ Naast inflatie en vermindering van onderrapportage personeelskosten.

In 65 van de 150 gevallen betaalt de werkgever rechtstreeks de personeelskosten in verband met de uitvoering van de pensioenregeling. Doorgaans geven pensioenfondsen die geen personeelskosten betalen wel enige informatie in het jaarverslag. Op grond daarvan zijn personeelskosten in verband met de uitvoering van de pensioenregeling toegerekend.

Vergelijking uitvoeringskosten verzekeraars en pensioenfondsen

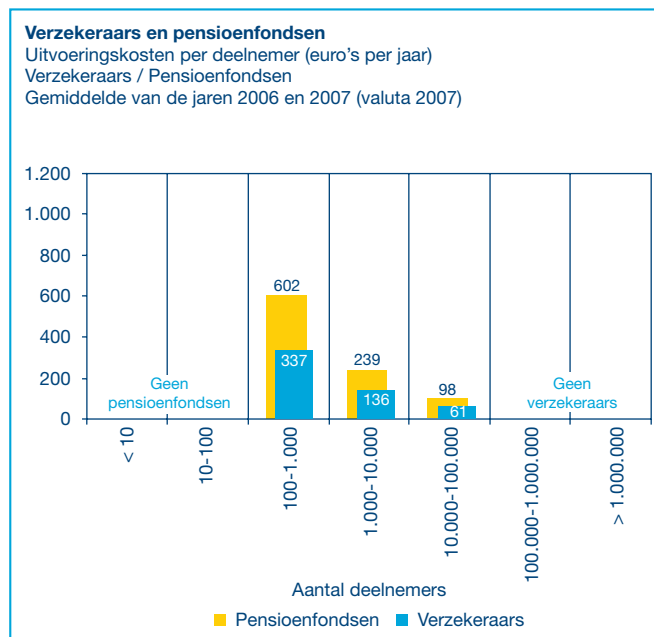
Voor de vergelijking van de pensioenuitvoeringskosten tussen verzekeraars en pensioenfondsen is het van belang rekening te houden met de sterke negatieve correlatie tussen de uitvoeringskosten per deelnemer en de omvang van de collectiviteit.

Grote pensioenfondsen hebben zeer lage uitvoeringskosten per deelnemer in vergelijking tot de kleine pensioenfondsen. Bij verzekeraars is er eveneens verband tussen het aantal deelnemers en de gemiddelde uitvoeringskosten. Differentiatie naar aantallen deelnemers is nodig om zinvolle resultaten te kunnen laten zien en om inzicht te geven in de genoemde negatieve correlatie tussen het aantal deelnemers en het bedrag aan uitvoeringskosten per deelnemer.

Uit de vergelijking per grootteklasse van de gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer bij verzekeraars en pensioenfondsen blijkt dat een pensioenregeling die door een verzekeraar wordt uitgevoerd gemiddeld per deelnemer lagere uitvoeringskosten heeft dan een pensioenregeling van dezelfde omvang die bij een pensioenfonds is ondergebracht.

In het diagram hiernaast zijn voor de grootteklassen waarin zowel verzekeraars als pensioenfondsen voorkomen de gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer naast elkaar gezet.

Figuur 8

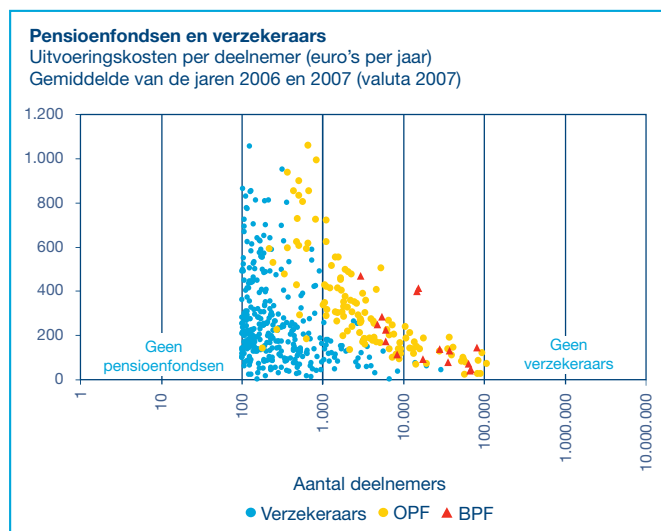

Verzekeraars hebben in 2006 en 2007 geen pensioencontracten met meer dan honderdduizend deelnemers afgesloten of verlengd. Pensioenfondsen met minder dan honderd deelnemers komen niet voor in de steekproef. Uit de vergelijking blijkt dat verzekeraars in elk van de grootteklassen waarin zowel verzekeraars als pensioenfondsen actief zijn, gemiddeld aanmerkelijk minder uitvoeringskosten in rekening brengen dan wat de uitvoering van een pensioenregeling via een pensioenfonds gemiddeld kost.

De plot chart voor de drie grootteklassen waarin zowel pensioenfondsen als verzekeraars actief zijn ziet er als volgt uit.

Figuur 9

Uit de plot chart is af te lezen dat de negatieve correlatie tussen aantal deelnemers en uitvoeringskosten per deelnemer groter is voor pensioenfondsen dan voor verzekeraars.

Verklaring verschillen

Het verschil in uitvoeringskosten tussen verzekeraars en pensioenfondsen wordt veroorzaakt door een groot aantal factoren. Deze factoren zijn niet nader geanalyseerd en ook is niet onderzocht in welke mate de verschillende factoren een verklaring vormen voor de gevonden verschillen. Over een aantal elementen kan echter wel iets worden gezegd. De belangrijkste verklarende factor voor het feit dat verzekeraars in elk van de onderscheiden grootteklassen gemiddeld lagere uitvoeringskosten in rekening brengen dan de gemiddelde uitvoeringskosten van pensioenfondsen, is dat de onderzochte verzekeraars veel vaste kosten over meerdere collectieve contracten verdelen en daardoor schaalgrootte organiseren in de uitvoering van een pensioenregeling. Het is per pensioenregeling blijkbaar goedkoper

wanneer één instelling twintig pensioenregelingen uitvoert dan wanneer twintig instellingen er elk één uitvoeren.

Als voorbeeld van vaste kosten kunnen worden genoemd de administratiesystemen, de ICT-omgeving en de governance-structuur. Pensioenfondsen richten deze voorzieningen en structuren veelal uitsluitend in voor het eigen pensioenfonds, terwijl verzekeraars hun administratiesystemen en automatiseringsondersteuning voor meer pensioenregelingen gebruiken en een overkoepelende governance-structuur hebben voor een groot aantal collectieve contracten.

Amsterdam, april 2009

*Wim Koeleman
Ewoud Stam*

Inhoud

Samenvatting	3
Inleiding	12
1 Het onderzoek	14
1.1. Onderzochte pensioenregelingen	15
1.1.1. Pensioenregelingen uitgevoerd door verzekeraars	15
1.1.2. Pensioenregelingen uitgevoerd door pensioenfondsen	15
1.2. Definitie uitvoeringskosten	16
1.2.1. De definitie van de uitvoeringskosten van verzekerde collectieve pensioenregelingen	16
1.2.2. De definitie van de uitvoeringskosten van pensioenregelingen die bij een pensioenfonds zijn ondergebracht	17
1.2.3. Kosten voor de aanlevering van pensioengegevens zijn geen uitvoeringskosten	17
1.3. Onderzochte periode	18
1.4. Indeling in grootteklassen	18
1.5. Uitvoeringskosten in euro's per deelnemer per jaar	19
2 De gegevens	22
2.1. Gegevens verzekeraars	23
2.1.1. De zes verzekeraars die aan het onderzoek hebben deelgenomen	23
2.1.2. De opgevraagde informatie	23
2.1.3. De ontvangen informatie	24
2.1.4. In het onderzoek zijn 6.750 pensioencontracten meegenomen	24
2.1.5. Resultaten zijn teruggekoppeld naar de verzekeraars	25
2.2. Gegevens pensioenfondsen	25
2.2.1. Database van 198 pensioenfondsen	25
2.2.2. Steekproef van 150 pensioenfondsen	26
2.3. Pensioenregelingen uitgevoerd door verzekeraars, maar via een pensioenfonds	28
3 Resultaten voor collectieve pensioen- regelingen die bij een verzekeraar zijn ondergebracht	30
3.1. Gemiddelde uitvoeringskosten collectieve pensioencontracten	31
3.1.1. Kostencomponenten	31
3.1.2. Resultaten	35
3.1.3. Spreiding van de uitvoeringskosten	37

4	Resultaten voor pensioenregelingen die bij een pensioenfonds zijn ondergebracht	40
4.1.	De in aanmerking genomen uitvoeringskosten	41
4.1.1.	Toelichting bij de uitvoeringskosten die direct ten laste van de werkgever komen	41
4.1.2.	Validering steekproef aan de hand van eerdere onderzoeksresultaten	41
4.1.3.	Eerder onderzoek is alleen uitgegaan van de uitvoeringskosten die ten laste van het pensioenfonds komen	42
4.2.	Opbouw resultaten	43
4.2.1.	De resultaten van de steekproef sluiten aan op de resultaten van eerder onderzoek	43
4.2.2.	Resultaten 2006/2007 en de ontwikkeling vanaf 2004	43
4.2.3.	Resultaten 2006/2007 inclusief de uitvoeringskosten die door de onderneming worden betaald	46
4.2.4.	Splitsing naar bedrijfstakpensioenfonds en ondernemingspensioenfonds	48
5	Vergelijking verzekeraars en pensioenfonds	50
5.1	Vergelijking van de uitvoeringskosten	51
5.2	Verklaring van de verschillen	53
5.2.1	Schaalgrootte heeft invloed op de uitvoeringskosten per deelnemer	53
5.2.2	Verschillen in governance	54
5.2.3	Toerekening van de kosten	54
5.2.4	Onderzoekperiode van twee jaar	55
	Bijlagen	56
	Bijlage A: Methodologie	57
A.1.	Methodiek vaststelling gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer voor een grootteklasse pensioenregelingen	57
A.2.	Betrouwbaarheidsintervallen	59
A.3.	Kosten personeel en huisvesting pensioenbureau	60
	Bijlage B: Leden onderzoeksteam	62
	Bijlage C: Begeleidingscommissie	64
	Bijlage D: Literatuur en bronnen	66

Inleiding

Dit rapport beschrijft de resultaten van een onderzoek van PricewaterhouseCoopers (PwC) naar de uitvoeringskosten van collectieve pensioenregelingen. Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het Verbond van Verzekeraars (Verbond).

Aanleiding voor het onderzoek

De uitvoeringskosten van collectieve pensioenregelingen zijn een actueel thema. De behoefte aan informatie is toegenomen. Dat heeft ertoe geleid dat de afgelopen jaren belangrijke stappen zijn gezet om de voorwaarden en de kosten op individueel niveau en op regelingniveau transparant te maken voor werkgevers en deelnemers. Op sectorniveau waren echter tot nu toe geen betrouwbare onderzoeksresultaten beschikbaar over de uitvoeringskosten van pensioenregelingen, met name niet van pensioenregelingen die worden uitgevoerd door verzekeraars. In 2006 zijn wat pensioenfondsen betreft weliswaar resultaten gepubliceerd van een onderzoek van J.A. Bikker en J. de Dreu naar het effect van schaal, uitvoeringsvorm en soort regeling op de hoogte van de uitvoeringskosten⁵, maar dit onderzoek had niet de uitvoeringskosten zelf als onderwerp en corrigeerde niet voor de in meer dan 60% van de gevallen gesignaleerde onderrapportage. Het nu uitgevoerde onderzoek kan, althans voor zover het de uitvoeringskosten van pensioenfondsen betreft, worden beschouwd als een aanvulling op en actualisering van een deel van Bikker en De Dreu (2006).

Verschillende partijen hebben de afgelopen jaren geprobeerd uit de beperkt beschikbare gegevens af te leiden hoe de pensioenuitvoeringskosten van verzekeraars zich verhouden tot de pensioenuitvoeringskosten van ondernemingspensioenfondsen of bedrijfstakpensioenfondsen⁶. Voor pensioenregelingen die worden uitgevoerd door verzekeraars is, bij gebrek aan gegevens op contractniveau, uitgegaan van een schatting op totaalniveau. Voor de uitvoeringskosten van verzekeraars rekent Bikker en De Dreu (2007)⁷ cijfers op maatschappijniveau globaal terug naar pensioencontracten

zonder daarbij een onderscheid te kunnen maken tussen collectieve en individuele contracten. De gevolgtrekkingen die anderen naar aanleiding van Bikker en De Dreu (2007) hebben gemaakt met betrekking tot de uitvoeringskosten van collectieve pensioenregelingen zijn niet gebaseerd op betrouwbare onderzoeksgegevens en hebben over het algemeen de strekking dat verzekeraars wel veel hogere pensioenuitvoeringskosten zullen hebben dan pensioenfondsen. Er is daarom behoefte aan een volledig en betrouwbaar overzicht van de uitvoeringskosten van collectieve pensioenregelingen. Collectieve pensioenregelingen worden uitgevoerd door verzekeraars en door pensioenfondsen. Dit vormde voor het Verbond de aanleiding om onderzoek te laten doen naar de pensioenuitvoeringskosten van verzekeraars en van pensioenfondsen.

De toegevoegde waarde van het nu uitgevoerde onderzoek is dat de uitvoeringskosten van collectieve pensioencontracten van verzekeraars op contractniveau zijn onderzocht. Op basis van de beschikbaar gestelde bestanden, contracten en aanvullende informatie is een groot deel van de daadwerkelijk in 2006 en 2007 bij de zes grootste pensioenverzekeraars afgesloten of verlengde pensioencontracten geanalyseerd en integraal doorgerekend.

⁵ DNB Working Paper 109 van augustus 2006. In dit rapport aangeduid met 'Bikker en De Dreu (2006)'.

⁶ Berichtgeving in de media, maar ook hoofdstuk 4 van de uitgave 'Kosten en baten van collectieve pensioensystemen' uit 2006 onder redactie van O.W. van Steenbeek en S.G. van der Lecq. In 2007 is de in de volgende voetnoot omschreven Engelstalige uitgave verschenen.

⁷ Hoofdstuk 4 in O.W. Steenbeek and S.G. van der Lecq (editors), Costs and Benefits of Collective Pension Systems, juli 2007, Springer-Verlag Berlin Heidelberg, pp. 51-74. In dit rapport aangeduid met 'Bikker en De Dreu (2007)'.

Doelstelling van het onderzoek

Het doel van het onderzoek is inzicht te geven in de uitvoeringskosten die verzekeraars in rekening brengen voor collectieve pensioencontracten en een vergelijking te maken met de uitvoeringskosten van pensioenfondsen. Een en ander op basis van gegevens over de jaren 2006 en 2007.

Aanpak

Om een vergelijking te kunnen maken zijn zowel de uitvoeringskosten van collectieve pensioencontracten bij pensioenverzekeraars als de uitvoeringskosten van pensioenfondsen onderzocht. De uitvoeringskosten van verzekeraars betreffen de kosten die verzekeraars op grond van in 2006 en 2007 daadwerkelijk in de markt tot stand gekomen collectieve pensioencontracten⁸ in rekening brengen. De uitkomsten zijn vergeleken met de uitvoeringskosten van pensioenfondsen in de jaren 2006 en 2007. De gegevens van de pensioenfondsen zijn verkregen uit de gepubliceerde jaarverslagen en enkele aanvullende gegevens. De gegevens van de verzekeraars zijn verkregen uit de opgevraagde en aangeleverde bestanden, contracten en aanvullende informatie van de verzekeraars die aan het onderzoek hebben deelgenomen. De uitvoeringskosten van verzekeraars betreffen de in rekening gebrachte uitvoeringskosten.

Wat is onderzocht?

Het onderzoek betreft de uitvoeringskosten van collectieve pensioenregelingen. Er is geen onderzoek gedaan naar andere elementen die de pensioenlasten mede bepalen, zoals premies, koopsommen, risico-opslagen of andere opslagen die geen betrekking hebben op de uitvoering van collectieve pensioenregelingen. Evenmin is onderzocht wie de uitvoeringskosten uiteindelijk draagt. Dat kan de werkgever zijn, maar dat kunnen ook (voor een gedeelte) de deelnemers⁹ zijn. Dit is per collectieve pensioenregeling verschillend en afhankelijk van daarover gemaakte afspraken. Er kunnen dan ook geen conclusies uit het

onderzoek worden getrokken over de effecten van de uitvoeringskosten op het niveau van individuele deelnemers. De in dit onderzoek onderzochte uitvoeringskosten zijn uitgedrukt in een bedrag per deelnemer per jaar.

Belang

Deze rapportage gaat over de onderzochte pensioen-uitvoeringskosten en niet over de andere factoren die voor werkgevers van belang kunnen zijn bij de keuze van de wijze waarop zij hun pensioenregeling onderbrengen. Een werkgever die onder de verplichtstelling van een bedrijfstak-pensioenfonds valt, heeft in principe geen keus wat de onderbrenging van zijn pensioenregeling betreft. Andere werkgevers zullen op basis van een veelheid aan factoren een afweging maken tussen de verschillende uitvoeringsvormen. Uit eerder onderzoek is gebleken dat stakeholders van ondernemingspensioenfondsen zaken als vertrouwen, deskundigheid en betrokkenheid zeer belangrijk vinden. Wat de beste uitvoeringsvorm is zal case by case worden vastgesteld op basis van alle relevante factoren. Hierbij zijn ook de uitvoeringskosten relevant en deze hebben een grotere invloed naarmate de omvang van de collectiviteit kleiner is.

Het onderzoek waarvan in dit rapport verslag gedaan wordt, toont aan dat voor iedere grootteklasse waarin zowel verzekeraars als pensioenfondsen actief zijn, de pensioenuitvoeringskosten per deelnemer gemiddeld aanmerkelijk lager zijn bij verzekeraars dan bij pensioenfondsen.

Amsterdam, april 2009

Wim Koeleman

Ewoud Stam

⁸ Nieuw afgesloten contracten en verlengde contracten.

⁹ Inclusief premievrije en gepensioneerde deelnemers.

1 Het onderzoek

Dit rapport over het onderzoek naar de uitvoeringskosten van collectieve pensioenregelingen begint met een hoofdstuk waarin de reikwijdte van het onderzoek wordt omschreven en de begrippen uitvoeringskosten en pensioenregeling worden gedefinieerd en toegelicht.

1.1. Onderzochte pensioenregelingen

Dit onderzoek betreft uitsluitend collectieve pensioenregelingen waarin in ieder geval een levenslang ouderdomspensioen in de zin van de Pensioenwet is ondergebracht. Onder collectieve contracten is in dit onderzoek verstaan: alle pensioencontracten met twee of meer deelnemers. Individuele pensioenregelingen vallen hier dus niet onder.

1.1.1. Pensioenregelingen uitgevoerd door verzekeraars

In de context van dit onderzoek is onder collectieve pensioencontracten van verzekeraars verstaan:

- De pensioencontracten met betrekking tot een collectieve pensioenregeling voor twee of meer deelnemers waarin ten minste een levenslang ouderdomspensioen in de zin van de Pensioenwet is ondergebracht.

Met de voorwaarde van een levenslang ouderdomspensioen worden bijzondere pensioenfondsen met alleen een regeling voor andere pensioensoorten uitgesloten. De uitvoeringskosten van een beperkte pensioenregeling zijn geen onderwerp van dit onderzoek¹⁰.

De in de definitie genoemde collectieve pensioenregelingen kunnen door de werkgever rechtstreeks of via een pensioenfonds zijn ondergebracht bij een verzekeraar. Onder deelnemers zijn de actieve deelnemers, de premievrije deelnemers en de gepensioneerde deelnemers begrepen.

1.1.2. Pensioenregelingen uitgevoerd door pensioenfondsen

In de context van dit onderzoek is onder pensioenfondsen verstaan:

- De Nederlandse pensioenfondsen die een collectieve pensioenregeling uitvoeren, waarin ten minste een levenslang ouderdomspensioen in de zin van de Pensioenwet is ondergebracht.

Het betreft ondernemingspensioenfondsen, bedrijfstakpensioenfondsen¹¹ en beroepspensioenfondsen.

Uit gegevens van De Nederlandsche Bank (hierna: DNB) blijkt dat op 31 december 2007 precies vijfhonderd van de 545 Nederlandse pensioenfondsen een collectieve pensioenregeling uitvoeren waarin een levenslang ouderdomspensioen is verzekerd en dus onder bovenstaande definitie vallen. De uitvoeringskosten van deze pensioenregelingen zijn onderwerp geweest van het onderzoek waarvan in dit rapport verslag wordt gedaan, terwijl de uitvoeringskosten van de 45 overige pensioenfondsen buiten beschouwing zijn gebleven¹². Bij de uitgesloten pensioenfondsen kan worden gedacht aan pensioenfondsen met uitsluitend nabestaandenpensioen, arbeidsongeschiktheidspensioen, prepensioen of overbruggingspensioen.

¹⁰ Voor pensioenfondsen geldt dezelfde voorwaarde.

¹¹ Al dan niet verplichtgesteld.

¹² Deze 45 pensioenfondsen zijn relatief klein en hebben gezamenlijk 1,4% van het totaal aantal deelnemers van de pensioenfondsen in Nederland.

1.2. Definitie uitvoeringskosten

Uitgangspunt voor het onderzoek is geweest dat alle kosten die door de werkgever of de deelnemer direct of indirect worden betaald voor de uitvoering van de pensioenregeling uitvoeringskosten zijn.

Dat betekent in het geval van verzekerde pensioenregelingen dat is uitgegaan van de door de verzekeraar in rekening gebrachte uitvoeringskosten en niet van de door de verzekeraar gemaakte uitvoeringskosten.

Een andere consequentie van het hierboven geformuleerde uitgangspunt is dat in het geval van een pensioenfonds niet alleen de uitvoeringskosten zijn meegenomen die door het pensioenfonds zijn betaald, maar ook - voor zover te achterhalen - de uitvoeringskosten die rechtstreeks door de werkgever zijn betaald¹³.

1.2.1. De definitie van de uitvoeringskosten van verzekerde collectieve pensioenregelingen

De uitvoeringskosten van pensioencontracten zijn in het kader van dit onderzoek beschouwd vanuit het perspectief van de werkgever. Dat betekent dat onderzocht is welke vergoedingen door de werkgever aan de verzekeraar worden betaald in verband met de uitvoering van de pensioenregeling, ongeacht de werkelijk door de verzekeraar gemaakte uitvoeringskosten¹⁴.

Onder de uitvoeringskosten van een pensioenregeling die is ondergebracht bij een verzekeraar is derhalve het volgende verstaan:

- De kosten die de verzekeraar in het kader van de pensioenregeling en in verband met provisie en uitvoering op welke wijze dan ook in rekening brengt bij de werkgever.

De deelnemer hoeft in deze definitie niet genoemd te worden aangezien verzekeraars in het geval van collectieve pensioencontracten geen kosten in rekening brengen bij de deelnemer. Van pensioencontracten met een defined benefit regeling (hierna: DB-regeling) kunnen de uitvoeringskosten als bedoeld in bovenstaande definitie uit de contractvoorwaarden worden afgeleid. Beleggingskosten worden in het geval van DB-regelingen niet aangemerkt als uitvoeringskosten¹⁵. Voor pensioencontracten met een defined contribution regeling (hierna: DC-regeling) zijn de beleggingskosten¹⁶ aangemerkt als uitvoeringskosten, aangezien in veel gevallen niet bekend is welk deel van de inhoudingen op de premie een vergoeding is voor de uitvoeringskosten en welk deel een vergoeding voor de beleggingskosten.

Hoofdstuk 3 bevat een omschrijving van de kostencomponenten die zijn aangetroffen in de pensioencontracten van de verzekeraars en van de uitgangspunten en aannames die per kostencomponent zijn gehanteerd bij de vaststelling van de uitvoeringskosten.

¹³ Voor zover er geen doorbelasting naar het pensioenfonds heeft plaatsgevonden.

¹⁴ De vergoeding voor uitvoeringskosten wordt door verzekeraars in veel gevallen per productgroep standaard of op basis van staffels berekend, waarbij op contractniveau niet altijd een koppeling aan de werkelijke uitvoeringskosten wordt nagestreefd.

¹⁵ Indirecte activiteiten met betrekking tot de beleggingen vallen over het algemeen onder de gevraagde vergoeding voor de uitvoering van de DB-regeling en zijn in de rapportage als uitvoeringskosten meegenomen. Hierbij kan worden gedacht aan mandaatbesprekingen, het bijwonen van de vergaderingen van de beleggingscommissie of van presentaties van de vermogensbeheerder.

¹⁶ Inclusief vermogensbeheer.

1.2.2. De definitie van de uitvoeringskosten van pensioenregelingen die bij een pensioenfonds zijn ondergebracht

Onder de uitvoeringskosten van pensioenregelingen die zijn ondergebracht bij een pensioenfonds is het volgende verstaan:

- De kosten die in het kader van de uitvoering van de pensioenregeling worden gemaakt in verband met personeel, huisvesting, administratie, incasso en excasso, communicatie, automatisering, bestuur en medezeggenschap, externe adviseurs, certificering en rapportage aan de toezichthouders.

Uitgangspunt voor dit onderzoek zijn de kosten die in het kader van de uitvoering van de pensioenregeling voor de in de bovenstaande definitie genoemde taken worden gemaakt, ongeacht bij wie deze taken zijn neergelegd.

De in de definitie genoemde activiteiten, diensten en producten worden niet alleen door het pensioenfonds zelf geleverd. Onder de diensten die door andere partijen worden geleverd, vallen in ieder geval de externe advisering en de certificering. De overige uitvoerende taken kan het pensioenfonds in eigen beheer houden of uitbesteden. Beleggingskosten zijn geen onderwerp van dit onderzoek en worden bij pensioenfonds dan ook niet aangemerkt als uitvoeringskosten. Het is echter op basis van de jaarverslagen doorgaans niet mogelijk na te gaan of een pensioenbureau of een directie van een pensioenfonds activiteiten heeft verricht met betrekking tot de beleggingen, bijvoorbeeld inzake mandaat compliance of door het bijwonen van de vergaderingen van de beleggingscommissie of van presentaties van de vermogensbeheerder. Deze onbekende, maar naar verwachting relatief geringe kosten zijn in de rapportage meegenomen als uitvoeringskosten¹⁷.

Het is ten aanzien van de in de definitie genoemde uitvoeringskosten geen voorwaarde dat deze voor rekening

van het pensioenfonds komen. Werkgevers kunnen een deel van de uitvoeringskosten rechtstreeks betalen¹⁸.

Ten slotte zij voor de volledigheid nog opgemerkt dat de kosten die een onderneming maakt voor advies over de inhoud, de vorm en de uitvoering van zijn pensioenregeling niet als uitvoeringskosten van de pensioenregeling worden gezien.

1.2.3. Kosten voor de aanlevering van pensioengegevens zijn geen uitvoeringskosten

In de vorige paragrafen is gedefinieerd wat in het kader van dit onderzoek is verstaan onder uitvoeringskosten van pensioenregelingen. Kosten die de werkgever maakt voor de aanlevering van gegevens en mutaties aan het pensioenfonds of de verzekeraar vallen niet onder de definities van uitvoeringskosten. Hierbij kan worden gedacht aan het verzamelen en controleren van pensioengegevens en mutaties door bijvoorbeeld de loonadministratie en de periodieke aanlevering¹⁹ van deze gegevens aan het pensioenfonds of de verzekeraar. De mutaties hebben betrekking op aanmeldingen, afmeldingen en wijzigingen in bedragen, percentages of andere elementen die van belang zijn voor een juiste uitvoering van de pensioenregeling.

De kosten die een werkgever maakt voor de totstandbrenging van een pensioenregeling of voor de wijziging van de uitvoeringsvorm²⁰ zijn evenmin uitvoeringskosten. Hierbij kan worden gedacht aan onderhandelingen met (vertegenwoordigers van) de werknemers en aan advieskosten.

¹⁷ Geldt eveneens voor de uitvoeringskosten van verzekeraars.

¹⁸ Het is voor het onderzoek niet van belang of de werkgever een deel van deze kosten op deelnemers verhaalt.

¹⁹ Meestal maandelijks.

²⁰ Zoals herstructurering van het eigen pensioenfonds of de overgang naar een andere uitvoerder.

1.3. Onderzochte periode

De uitvoeringskosten van pensioenregelingen zijn onderzocht over de jaren 2006 en 2007. Bij pensioenfondsen is dat gebeurd door jaarverslagen inclusief de door een accountant goedgekeurde jaarrekeningen over 2006 en 2007 te analyseren. Bij verzekeraars zijn pensioencontracten geanalyseerd die in 2006 of 2007 zijn verlengd of nieuw zijn afgesloten. De resultaten zijn uitgedrukt als een gemiddelde van de uitvoeringskosten over 2006 en 2007, waarbij de resultaten over 2006 met 1,8% zijn verhoogd in verband met de looninflatie.

Bij de vaststelling van de periode waarover het onderzoek zich uitstrekt, hebben de volgende doelstellingen een rol gespeeld:

- Onderzoek op basis van de meest recente, beschikbare gegevens;
- Voor verzekeraars en pensioenfondsen dezelfde periode;
- De jaarlijkse uitvoeringskosten over meerdere jaren onderzoeken.

Meest recente gegevens

Het belang van recente gegevens voor dit onderzoek is dat zo een beeld van het meest actuele niveau van uitvoeringskosten in de markt wordt verkregen.

Onderzoek van de uitvoeringskosten over twee jaren

Een onderzoek van de uitvoeringskosten over twee jaren (i.c. 2006 en 2007) verhoogt de betrouwbaarheid van de vastgestelde gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer. Daarnaast kunnen geconstateerde verschillen tussen 2006 en 2007, zowel financieel als anderszins, tot inzichten leiden die relevant zijn voor het onderzoek.

Zo is bijvoorbeeld met betrekking tot een drietal pensioenfondsen geconstateerd dat in 2006 de personeels- en

huisvestingskosten rechtstreeks zijn betaald door de werkgever en in 2007 ten laste van het pensioenfonds zijn gebracht. De gerapporteerde uitvoeringskosten van deze pensioenfondsen zijn daardoor in 2007 belangrijk hoger dan in 2006, terwijl het niveau van de totale uitvoeringskosten geen sprong vertoont.

Niet-structurele uitvoeringskosten en structurele niet-jaarlijkse uitvoeringskosten blijken belangrijke verschillen in het niveau van de jaarlijkse uitvoeringskosten te veroorzaken. In 56% van de gevallen wijken de uitvoeringskosten van de onderzochte pensioenfondsen over 2007 meer dan 10% af van de uitvoeringskosten over 2006 en in 31% van de gevallen meer dan 20%²¹. Niet-structurele kosten kunnen extra kosten zijn die samenhangen met ingrijpende veranderingen in wet- en regelgeving, met tijdelijke inzet van externe krachten of met de overgang op nieuwe systemen. Sommige activiteiten zijn structureel, maar komen niet jaarlijks voor, bijvoorbeeld een ALM-studie of een continuïteitsanalyse.

1.4. Indeling in grootteklassen

Van alle factoren die van invloed zijn op de uitvoeringskosten per deelnemer is schaalgrootte de belangrijkste. Bikker en De Dreu (2006) onderscheidt om die reden grootteklassen op basis van het aantal deelnemers²² voor de presentatie van de onderzoeksresultaten. In dit onderzoek wordt dezelfde indeling gebruikt, met dien verstande dat de klasse tot honderd deelnemers wordt uitgesplitst. De reden hiervoor is dat verzekeraars een groot aantal kleine collectieve pensioenregelingen uitvoeren met twee of meer deelnemers.

²¹ Gecorrigeerd voor inflatie en bestandsontwikkeling.

²² Per 31 december van het desbetreffende jaar en met inbegrip van premievrijen en gepensioneerden, zonder weging van de verschillende deelnemerscategorieën.

De resultaten van deze categorie zouden zonder verdere uitsplitsing van de klasse tot honderd deelnemers onvoldoende tot uitdrukking komen.

Voor pensioenfondsen geldt dat er vrijwel geen pensioenregelingen worden uitgevoerd met minder dan honderd deelnemers.

De in dit rapport gehanteerde indeling in grootteklassen is in het onderstaand overzicht aangegeven, waarbij in de laatste twee kolommen is vermeld of een grootteklasse verzekerde regelingen of pensioenfondsen bevat.

Tabel 1

Grootteklasse	Aantal deelnemers		Verzekerde regelingen	Pensioenfondsen
	van	tot		
1	2	10	Ja	Nee
2	10	100	Ja	Nee
3	100	1.000	Ja	Ja
4	1.000	10.000	Ja	Ja
5	10.000	100.000	Ja	Ja
6	100.000	1.000.000	Nee	Ja
7	1.000.000	-	Nee	Ja

Een vergelijking tussen de pensioenuitvoeringskosten van verzekeraars en pensioenfondsen is alleen mogelijk in de grootteklassen 3, 4 en 5.

Correctie

Door de gehanteerde administratiemethodiek, die veelal werkt op basis van polissen, komt het voor dat verzekeraars - meer dan pensioenfondsen - een verzekerde twee of zelfs drie keer als deelnemer in de administratie opnemen. Bijvoorbeeld tegelijkertijd als actieve deelnemer en als

premievrije deelnemer. Voor zover dit voorkomt bij pensioencontracten waar de uitvoeringskosten zijn gebaseerd op een percentage van de premie leidt dit ten opzichte van pensioenfondsen tot een te gunstig beeld van de uitvoeringskosten per deelnemer. De kosten zouden immers door een onevenredig groot aantal deelnemers worden gedeeld. Om die reden zijn de kleine pensioencontracten op dit punt opgeschoond. Voor grotere pensioencontracten geldt over het algemeen dat de in rekening gebrachte uitvoeringskosten geheel of gedeeltelijk afhankelijk zijn van of gebaseerd worden op het aantal geregistreerde deelnemers in de verschillende deelnemerscategorieën.

1.5. Uitvoeringskosten in euro's per deelnemer per jaar

In dit rapport zijn de uitvoeringskosten gerelateerd aan het aantal deelnemers door ze uit te drukken in euro's per deelnemer per jaar²³. Onder deelnemers worden begrepen de actieve deelnemers, de premievrije deelnemers en de gepensioneerde deelnemers²⁴.

²³ Bijlage A.1. omschrijft de vaststelling van de gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer voor een grootteklasse.

²⁴ Een pensioenuitvoerder maakt meer kosten voor actieve deelnemers dan voor gepensioneerde en premievrije deelnemers. Met dit verschil kan rekening worden gehouden door de uitvoeringskosten uit te drukken per normdeelnemer, waarbij voor de vaststelling van het aantal normdeelnemers een weging wordt toegepast van de verschillende deelnemerscategorieën. In dit rapport heeft geen weging van deelnemerscategorieën plaatsgevonden. De weging zou nodig zijn geweest als de samenstelling van het deelnemersbestand van pensioencontracten aanmerkelijk zou afwijken van de samenstelling van het deelnemersbestand van pensioenfondsen. Gemiddeld is het percentage actieven in de onderzochte verzekeringscontracten weliswaar hoger dan het percentage actieve deelnemers van de onderzochte pensioenregelingen, maar het verschil is beperkt.

Bikker en De Dreu (2006) drukt voor pensioenfondsen de uitvoeringskosten bovendien uit als percentage van de premie en als percentage van het belegd vermogen. Dat zijn echter voor de onderzochte pensioencontracten van verzekeraars²⁵ geen geschikte uitdrukkingvormen, met name niet voor de vergelijking met de uitvoeringskosten van pensioenfondsen²⁶. Als toelichting het volgende.

Uitvoeringskosten als percentage van de premie

Het uitdrukken van de gemiddelde uitvoeringskosten van pensioencontracten in een percentage van de premie is voor dit onderzoek - dat onder andere is gericht op een vergelijking van de uitvoeringskosten van verzekeraars en pensioenfondsen - een minder bruikbare maatstaf gebleken. Meestal wordt in het geval van verzekerde pensioenregelingen een percentage van de premie in rekening gebracht als vergoeding voor de gemaakte uitvoeringskosten. Als er niet ook uitvoeringskosten op een andere grondslag in rekening worden gebracht, dan zijn de in rekening gebrachte nominale uitvoeringskosten nihil of heel laag voor een pensioencontract met veel premievrijen en gepensioneerden en geen of weinig premiebetalers. Als er daarentegen wel uitvoeringskosten op een andere grondslag dan als percentage van de premie in rekening worden gebracht, dan kunnen deze in contracten met heel weinig actieve deelnemers uitgaan boven de totale premie. Voor pensioenfondsen geldt eveneens dat de uitvoeringskosten ten opzichte van het premievolume hoger zijn naarmate er minder actieve deelnemers zijn. Daar komt het echter minder vaak voor dan bij verzekerde pensioenregelingen dat er geen of relatief zeer weinig actieve deelnemers zijn.

Uitvoeringskosten als percentage van het belegd vermogen

Uitvoeringskosten als percentage van het belegd vermogen is in dit geval voor de pensioencontracten van verzekeraars evenmin een goede vergelijkingsmaatstaf aangezien het onderzoek betrekking heeft op de uitvoeringskosten van pensioencontracten die zijn afgesloten of verlengd in 2006 en 2007. In de nieuw afgesloten pensioencontracten is niet of nauwelijks vermogen opgebouwd²⁷, terwijl wel uitvoeringskosten in rekening worden gebracht. De uitdrukking van uitvoeringskosten in een percentage van het belegd vermogen leidt daardoor tot weinig relevante informatie, zowel ten aanzien van de pensioencontracten zelf als in de vergelijking met pensioenfondsen die wel pensioenvermogen hebben opgebouwd. Voor een zinvolle indicatie van de uitvoeringskosten als percentage van het belegd vermogen zou op contractniveau op basis van een aantal veronderstelde parameters een doorrekening gemaakt kunnen worden over de gehele verwachte looptijd. Het onderzoek betreft echter alleen de uitvoeringskosten van pensioenregelingen over de jaren 2006 en 2007.

²⁵ Nieuw afgesloten of verlengd in 2006 of 2007. De nieuw afgesloten pensioencontracten hebben in de meeste gevallen nog nauwelijks een vermogen c.q. voorziening opgebouwd.

²⁶ Net als bij verzekeraars over 2006 en 2007, maar in dit geval met betrekking tot bestaande pensioenfondsen waar de pensioenopbouw en de vorming van de voorzieningen jarenlang heeft plaatsgevonden.

²⁷ Behalve als er elders opgebouwde pensioenverplichtingen worden ingebracht.

2 De gegevens

Hieronder volgt een korte toelichting op het verzamelen en verwerken van de onderzoeksgegevens.

2.1. Gegevens verzekeraars

Voor het onderzoek naar de in rekening gebrachte uitvoeringskosten van verzekeraars is een database ingericht met gegevens van alle in 2006 en 2007 afgesloten of verlengde pensioencontracten van de zes grootste pensioenverzekeraars in Nederland. In het onderzoek zijn de standaardcontracten alsmede een steekproef van de niet-standaardcontracten meegenomen.

2.1.1. De zes verzekeraars die aan het onderzoek hebben deelgenomen

Ten behoeve van het onderzoek naar de uitvoeringskosten van pensioencontracten is bij de volgende zes verzekeraars informatie opgevraagd:

- AEGON
- Achmea
- Delta Lloyd
- Fortis ASR
- Nationale-Nederlanden
- REAAL / Zwitserleven

Gezamenlijk hebben de zes verzekeraars die aan het onderzoek hebben deelgenomen meer dan 80% van alle in Nederland in 2006 en 2007 afgesloten of verlengde pensioencontracten in portefeuille.

2.1.2. De opgevraagde informatie

Bij de deelnemende verzekeraars zijn gegevens opgevraagd over de daadwerkelijk afgesloten of verlengde pensioencontracten in 2006 en 2007. Het betreft per verzekeraar de volgende gegevens:

- De tien grootste²⁸ in 2006 en 2007 afgesloten of verlengde pensioencontracten inclusief bijlagen.
- Een steekproef van de in 2006 en 2007 afgesloten of verlengde pensioencontracten inclusief bijlagen, waarvan de uitvoeringskosten zijn gebaseerd op maatwerkafspraken.
- Standaardvoorwaarden en -tarieven van alle collectieve pensioenproducten die door de verzekeraar in 2006 en 2007 zijn gevoerd.

Om een beeld te krijgen van de totale populatie en om de steekproef te kunnen trekken zijn eveneens overzichten opgevraagd van alle in 2006 en 2007 afgesloten of verlengde pensioencontracten.

Standaardvoorwaarden en -tarieven

Verzekeraars brengen afhankelijk van de omvang en de kenmerken van het pensioencontract de uitvoeringskosten in rekening op basis van standaardvoorwaarden en -tarieven of op basis van maatwerkafspraken. Voor het onderzoek is daarom onderscheid gemaakt naar pensioencontracten met maatwerkafspraken over de vergoedingen voor uitvoeringskosten en pensioencontracten waar de uitvoeringskosten op basis van standaardtarieven in rekening worden gebracht.

De steekproef voor het onderzoek is aselekt getrokken uit alle in 2006 en 2007 afgesloten of verlengde pensioencontracten met uitzondering van de pensioencontracten waar de uitvoeringskosten in rekening worden gebracht op basis van standaardtarieven. Het aantal contracten dat per verzekeraar voor de steekproef is opgevraagd is in overeenstemming met het marktaandeel van de verzekeraar in 2006 en 2007, waarbij rekening is gehouden met de reeds opgevraagde grote contracten en de aantallen contracten waarvoor standaardvoorwaarden worden gehanteerd.

²⁸ Gemeten naar premievolume.

De pensioencontracten waarvoor standaardvoorwaarden worden gehanteerd, zijn integraal in het onderzoek meegenomen.

2.1.3. De ontvangen informatie

De verzekeraars hebben de gevraagde informatie ten behoeve van de steekproef verstrekt, met dien verstande dat twee verzekeraars ook voor de overige niet-standaard pensioencontracten aanvullende gegevens hebben verstrekt. Deze gegevens zijn integraal meegenomen in het onderzoek. Om te voorkomen dat de verzekeraars die meer hebben aangeleverd dan de steekproef, oververtegenwoordigd zijn in de resultaten, is de informatie uit hun contracten terugschaald. De terugschaling heeft eruit bestaan dat de gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer zoals die voor deze verzekeraars zijn vastgesteld, bij de berekening van de gemiddelde uitvoeringskosten van alle verzekeraars meewegen in overeenstemming met het geraamde marktaandeel van deze verzekeraars.

2.1.4. In het onderzoek zijn 6.750 pensioencontracten meegenomen

Uit de aangeleverde bestanden en contracten is gebleken dat de verzekeraars die aan het onderzoek hebben deelgenomen in 2006 en 2007 in totaal rond 12.000 collectieve pensioencontracten hebben afgesloten of verlengd. Daarvan zijn de volgende pensioencontracten in het onderzoek meegenomen:

1. De 50 grootste pensioencontracten die de deelnemende verzekeraars gezamenlijk hebben aangeleverd.
2. 160 pensioencontracten waarvan de uitvoeringskosten op basis van maatwerkafspraken in rekening worden gebracht, aselekt getrokken uit de volledige populatie van maatwerkcontracten exclusief de onder 1. genoemde vijftig grootste pensioencontracten.
3. Ruim 1.300 maatwerkcontracten van twee verzekeraars die - naast de onder 2. hierboven gevraagde steekproef-

gegevens - aanvullende gegevens hebben geleverd van de overige in 2006 of 2007 afgesloten maatwerkcontracten.

4. Alle 5.200 aangeleverde pensioencontracten waarop standaardvoorwaarden en -tarieven van toepassing zijn.

In totaal zijn 6.750 pensioencontracten in het onderzoek meegenomen. Deze deelpopulatie wordt hierna met inbegrip van de integraal meegenomen standaardcontracten aangeduid als 'steekproef'.

Hieronder zijn in Tabel 2 per grootteklasse de afgeronde aantallen pensioencontracten vermeld in de totale populatie en in de steekproef.

Tabel 2

Steekproef pensioencontracten uit de aangeleverde overzichten van de zes verzekeraars die aan het onderzoek hebben deelgenomen			
		Totale populatie	Steekproef PwC
		Aantal pensioencontracten	Aantal pensioencontracten
I	Topsegment*	50	50
II	Maatwerkcontracten	6.750	1.500
III	Standaardcontracten	5.200	5.200
		12.000	6.750**

* Per definitie 50 contracten

** Waarvan circa 3.000 pensioencontracten met een DC-regeling

De aantallen maatwerk- en standaardcontracten zijn in de tabel afgerond omdat exacte aantallen niet zonder meer zijn vast te stellen. De belangrijkste oorzaak hiervan is dat verzekeraars een eigen indeling hanteren en de gegevens voor het onderzoek niet altijd op dezelfde wijze hebben aangeleverd. Een verzekeringsovereenkomst inzake een enkele pensioenregeling kan verschillende (sub)contracten

omvatten²⁹. Deze subcontracten zijn niet in alle gevallen herleid tot één fictief contract, aangezien het effect daarvan op de onderzoeksresultaten verwaarloosbaar is.

2.1.5. Resultaten zijn teruggekoppeld naar de verzekeraars

Gedurende het onderzoek heeft - naast de reguliere afstemming van de interpretatie van de aangeleverde gegevens en van de toepassing van de voorwaarden - terugkoppeling plaatsgevonden van de uitschieters in de resultaten. Daarbij kan gedacht worden aan de pensioencontracten met de hoogste of de laagste uitvoeringskosten per deelnemer en de pensioencontracten die wat uitvoeringskosten betreft sterk afwijken van het gemiddelde, ondanks een groot aantal deelnemers³⁰.

2.2. Gegevens pensioenfondsen

Op 31 december 2007 waren er volgens DNB precies vijfhonderd pensioenfondsen met een pensioenregeling die onder andere in een levenslang ouderdomspensioen voorziet. Deze vijfhonderd pensioenfondsen vormen de totale populatie waarop het onderzoek naar de uitvoeringskosten van pensioenfondsen zich heeft gericht. Ongeveer 40% van deze pensioenfondsen publiceert een jaarverslag inclusief een door de accountant goedgekeurde jaarrekening. Uit deze jaarverslagen zijn de gegevens die voor het onderzoek relevant zijn, verzameld in een database. Uit de database is een steekproef getrokken.

2.2.1. Database van 198 pensioenfondsen

De belangrijkste bron van informatie bestaat uit de gepubliceerde verslaglegging³¹ van de pensioenfondsen over de jaren 2006 en 2007. Daarnaast zijn gegevens over 2004 onderzocht om een vergelijking te kunnen maken met de onderzoeksresultaten van Bikker en De Dreu (2006).

Tot de inwerkingtreding van de Pensioenwet op 1 januari 2007 waren pensioenfondsen niet verplicht een jaarverslag te publiceren of bij de Kamer van Koophandel te deponeren. De meerderheid van de pensioenfondsen heeft dat dan ook niet gedaan. Ten tijde van het onderzoek waren er van 198 pensioenfondsen jaarverslagen beschikbaar over 2004, 2006 en 2007³².

Pensioenfondsen die onder toezicht van DNB staan, zijn verplicht jaarlijks verslagstaten in te dienen bij de financiële toezichthouder³³. Deze verslagstaten zijn echter niet openbaar en worden derhalve niet ter inzage gegeven.

Voor het onderzoek naar de uitvoeringskosten van pensioenfondsen zijn van alle hiervoor genoemde 198 'publicerende pensioenfondsen' de relevante gegevens verzameld in een database. De database omvat over de jaren 2004³⁴, 2006 en 2007 de gegevens met betrekking tot:

- Aantallen deelnemers, gesplitst naar deelnemers-categorieën;
- Voorziening pensioenverplichtingen;
- Belegd vermogen;
- Premies en koopsommen;
- Uitvoeringskosten.

²⁹ Bijvoorbeeld doordat voor een overgangsregeling, een excedent-regeling of een garantieregeling afzonderlijk een contract is opgesteld.

³⁰ Naarmate het aantal deelnemers toeneemt, neemt de kans op sterke uitschieters af.

³¹ Inclusief de door de accountant goedgekeurde jaarrekening.

³² Van circa 240 pensioenfondsen is een jaarverslag over 2007 beschikbaar.

³³ Tegenwoordig DNB, vroeger de Pensioen- en verzekeringskamer.

³⁴ De informatie over 2004 is uitsluitend gebruikt voor validatiedoeleinden en komt niet tot uitdrukking in de uiteindelijke onderzoeksresultaten.

De in de database opgenomen gegevens over uitvoeringskosten omvatten de cijfers uit de jaarrekening en de eventueel in het jaarverslag opgenomen kwantitatieve en kwalitatieve omschrijving van het pensioenbureau of anderszins van personeels- en huisvestingskosten. In paragraaf 1.2.1. is aangegeven dat alle uitvoeringskosten van de pensioenregeling zijn meegenomen en niet alleen de uitvoeringskosten die voor rekening van het pensioenfonds komen.

2.2.2. Steekproef van 150 pensioenfondsen

2004 is het laatste jaar waarover Bikker en De Dreu (2006) gegevens verwerkt. De onderzoekers hebben toegang gehad tot bestanden van DNB met onder andere de uitvoeringskosten die pensioenfondsen zelf over 2004 hebben gerapporteerd. De bevindingen van Bikker en De Dreu (2006) met betrekking tot de volledige data set, met daarin alle pensioenfondsen die gegevens aan DNB hebben gerapporteerd, zijn gebruikt om de steekproef te valideren waarop in dit onderzoek de vaststelling van de uitvoeringskosten van pensioenfondsen is gebaseerd.

Onderrapportage

Bikker en De Dreu (2006) constateert dat 61% van de pensioenfondsen over 2004 geen personeelskosten rapporteert³⁵. Onderstaande tabel laat per grootteklasse het percentage pensioenfondsen zien dat geen personeelskosten heeft gerapporteerd.

Tabel 3

Pensioenfondsen met aantal deelnemers		Door Bikker en De Dreu (2006) gevonden percentage pensioenfondsen dat over 2004 geen personeelskosten rapporteert
van	tot	
0	- 100	88%
100	- 1.000	82%
1.000	- 10.000	55%
10.000	- 100.000	18%
100.000	- 1.000.000	30%
	>1.000.000	0%
Totaal		61%

Het niet rapporteren van personeelskosten wordt in dit rapport conform de terminologie van Bikker en De Dreu (2006) 'onderrapportage' genoemd.

³⁵ Bikker en De Dreu (2006) constateert over 1992 tot en met 2003 eveneens onderrapportage.

Uit de database van 198 publicerende pensioenfondsen is een steekproef getrokken met over 2004 dezelfde mate van onderrapportage als Bikker en De Dreu (2006) aantreft in de volledige data set. Daarvoor is eerst de database van 198 pensioenfondsen gesplitst in pensioenfondsen die wel personeelskosten rapporteren en pensioenfondsen die geen personeelskosten rapporteren. Vervolgens zijn aselect uit beide categorieën per grootteklasse pensioenfondsen getrokken in de verhouding die zo veel mogelijk overeenkomt met de mate van onderdekking die over 2004 per grootteklasse is waargenomen in de volledige data set. Het in overeenstemming brengen van de mate van onderrapportage

per grootteklasse met de desbetreffende gegevens van Bikker en De Dreu (2006) heeft ertoe geleid dat 48 van de 198 publicerende pensioenfondsen niet in de steekproef zijn opgenomen.

Door gebruik te maken van de beschikbare informatie over 2004 van de volledige data set is voor dit onderzoek een steekproef van 150 pensioenfondsen samengesteld, die, wat gemiddelde gerapporteerde uitvoeringskosten over het jaar 2004 betreft, in hoge mate aansluit bij de resultaten die Bikker en De Dreu (2006) vindt op basis van een volledige data set. De onderstaande tabel laat dat zien.

Tabel 4

Gemiddelde gerapporteerde uitvoeringskosten per deelnemer over 2004 Vergelijking steekproef PwC met de resultaten van Bikker en De Dreu (2006)					
Aantal deelnemers	Bikker en De Dreu 2004		Steekproef PwC 2004		Verschil
	Aantal pensioenfondsen	Gerapporteerde uitvoeringskosten per deelnemer	Aantal pensioenfondsen	Gerapporteerde uitvoeringskosten per deelnemer	
0 - 100	56	€ 927	0	-	-
100 - 1.000	225	€ 302	29	€ 299	-1%
1.000 - 10.000	264	€ 156	78	€ 157	0%
10.000 - 100.000	87	€ 86	32	€ 87	+1%
100.000 - 1.000.000	20	€ 28	8	€ 28	0%
> 1.000.000	3	€ 33	3	€ 33	0%
	655		150		

Bij Bikker en De Dreu (2006) bestaat de klasse tot honderd deelnemers uit pensioenfondsen van directeuren-grotaandeelhouders³⁶ en pensioenfondsen die in veel gevallen tussen 2004 en 2007 zijn opgeheven of doorgegroei naar de categorie pensioenfondsen met honderd tot duizend deelnemers. De circa tien overgebleven pensioenfondsen met minder dan honderd deelnemers zijn veelal gesloten pensioenfondsen³⁷ of pensioenfondsen in liquidatie. In beide situaties is geen sprake meer van een gewone uitvoering van een pensioenregeling en hebben de uitvoeringskosten geen relevantie voor dit onderzoek.

In de klasse vanaf één miljoen deelnemers omvat de steekproef alle pensioenfondsen uit de volledige data set van Bikker en De Dreu (2006). De gemiddelde gerapporteerde uitvoeringskosten per deelnemer in de steekproef zijn daardoor eveneens hetzelfde als bij Bikker en De Dreu (2006).

De overige grootteklassen laten na afronding op hele euro's geen of een klein verschil zien tussen de gemiddelde gerapporteerde uitvoeringskosten van de pensioenfondsen in de steekproef en de resultaten van Bikker en De Dreu (2006).

Op grond van de vergelijking kan worden geconcludeerd dat de steekproef voor het onderzoek naar de uitvoeringskosten representatief is.

2.3. Pensioenregelingen uitgevoerd door verzekeraars, maar via een pensioenfonds

In de voorafgaande paragrafen zijn voor het onderzoek naar de uitvoeringskosten van pensioenregelingen de volgende twee populaties pensioenregelingen met meer dan honderd deelnemers onderscheiden:

- Pensioenregelingen waarvoor in 2006 of 2007 een pensioencontract met een verzekeraar is afgesloten of verlengd;

- Pensioenregelingen die bij een pensioenfonds zijn ondergebracht.

Pensioenfondsen komen in beide populaties voor als aan de volgende criteria wordt voldaan:

1. Gepubliceerd jaarverslag over 2004 en 2007;
2. Opgenomen in de steekproef van pensioenfondsen;
3. Kapitaal- of garantiecontract afgesloten of verlengd in 2006 of 2007;
4. Opgenomen in de steekproef maatwerkcontracten van verzekeraars.

Uit de informatie die de verzekeraars ten behoeve van het onderzoek hebben aangeleverd blijkt dat ongeveer 75 van de 500 pensioenfondsen³⁸ in Nederland in 2006 of 2007 een kapitaalcontract of een garantiecontract³⁹ hebben gesloten of verlengd⁴⁰. Dit betreft vrijwel zonder uitzondering maatwerkcontracten.

Drie pensioenfondsen uit de steekproef van 150 komen eveneens voor in de steekproef van pensioencontracten.

³⁶ Vallen niet onder de Pensioenwet.

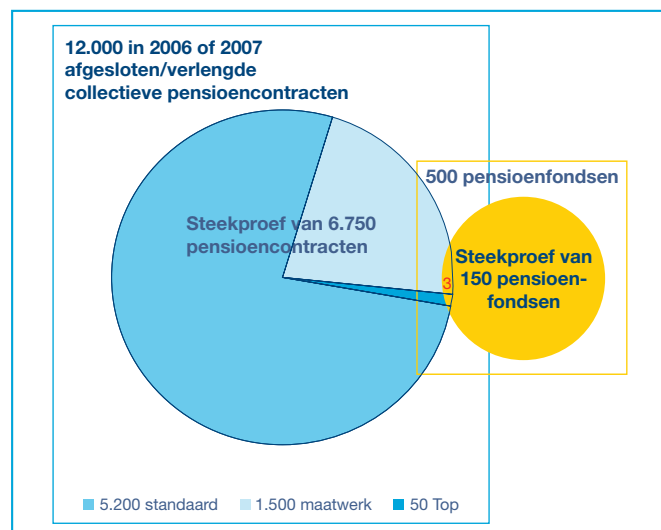
³⁷ Geen nieuwe toetredingen meer en meestal geen opbouw van pensioenaanspraken meer.

³⁸ Pensioenfondsen per 31 december 2007 die in ieder geval een levenlang ouderdomspensioen verzekeren.

³⁹ Met een garantiecontract kan het pensioenfonds bij beëindiging van het contract de opgebouwde verplichtingen zonder aanvullende stortingen achterlaten bij de verzekeraar.

⁴⁰ Als ervan uitgegaan wordt dat de contracten een looptijd van vijf jaar hebben en in andere jaren ongeveer even vaak worden afgesloten of verlengd als in 2006 en 2007, dan kan worden afgeleid dat in totaal rond 40% van de pensioenfondsen een kapitaalcontract of een garantiecontract met een verzekeraar heeft.

Figuur 10

Van de bijna 7.000⁴¹ in 2006 of 2007 afgesloten of verlengde maatwerkcontracten is 22% in de steekproef terechtgekomen. Van de pensioenfondsen is 30% in de steekproef terechtgekomen. Als geen rekening wordt gehouden met andere factoren, dan bedraagt het verwachte aantal pensioenregelingen dat in beide steekproeven voorkomt $22\% \times 75 \times 30\%$ ofwel vier tot vijf. Het zijn er in werkelijkheid drie, waarbij bedacht moet worden dat pensioenfondsen met een kapitaalcontract of een garantiecontract gemiddeld relatief klein zijn en daardoor minder dan gemiddeld een eigen jaarverslag hebben gepubliceerd, met als gevolg dat zij niet naar evenredigheid voorkomen in de database⁴² waaruit de steekproef van 150 pensioenfondsen is getrokken.

Gezien het kleine aantal pensioenregelingen dat in beide steekproeven voorkomt, is in dit rapport afgezien van een nadere, aparte analyse van deze categorie. Hier wordt volstaan met de vermelding dat de uitvoeringskosten van de desbetreffende drie pensioenfondsen bestaan uit de door de verzekeraar in rekening gebrachte uitvoeringskosten plus de uitvoeringskosten die het pensioenfonds zelf nog maakt. De cijfers in de jaarverslagen van deze pensioenfondsen sluiten aan op de gegevens die door de verzekeraars zijn verstrekt.

⁴¹ Zie Tabel 1 van dit rapport.

⁴² De database van 198 pensioenfondsen die in paragraaf 2.2.1. is omschreven.

3 Resultaten voor collectieve pensioen- regelingen die bij een verzekeraar zijn ondergebracht

Dit hoofdstuk bevat de resultaten van het onderzoek naar de uitvoeringskosten die verzekeraars in rekening brengen voor collectieve pensioenregelingen. De resultaten zijn afkomstig uit de verzekeringscontracten die in 2006 en 2007 nieuw zijn afgesloten dan wel verlengd.

Naast de indeling op basis van het aantal deelnemers is voor de verzekeraars nog onderscheid gemaakt tussen pensioencontracten met een DB-regeling en pensioencontracten met een DC-regeling. Reden voor dit onderscheid is dat DC-regelingen een andere kostenstructuur kennen dan DB-regelingen.

3.1. Gemiddelde uitvoeringskosten collectieve pensioencontracten

De volgende uitgangspunten zijn gehanteerd bij de vaststelling van de uitvoeringskosten van collectieve pensioencontracten:

- De uitvoeringskosten van pensioencontracten zijn vastgesteld op basis van wat de werkgever ervoor betaalt. Dat betekent dat de werkelijke uitvoeringskosten buiten beschouwing zijn gebleven.
- Kosten waar in brede zin actuariael iets tegenover staat, zijn niet aangemerkt als uitvoeringskosten. Ten eerste zijn dat de door de verzekeraar gehanteerde actuariële premies en koopsommen voor pensioenopbouw, risicodekking, toeslagverlening/indexatie, premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid en dergelijke. Daarnaast worden eventuele opslagen of premies voor garanties (bijvoorbeeld inzake rente, tarief of sterfte) niet aangemerkt als uitvoeringskosten.

- Solvabiliteitsopslagen en vergoedingen voor vermogensbeslag worden aangemerkt als uitvoeringskosten. Er worden geen aanspraken voor verkregen, geen risico's voor afgedekt en evenmin garanties voor gegeven. De solvabiliteitsopslag hangt samen met de solvabiliteits- en beleggingseisen van DNB. De vergoeding voor vermogensbeslag wordt gevraagd omdat het verplicht prudent belegde pensioenvermogen naar verwachting minder rendeert dan volgens de interne rendementsmaatstaf die de verzekeraar ten behoeve van de aandeelhouders hanteert.
- Uitvoeringskosten op basis van een handelingentarief zijn afhankelijk van het aantal maal dat een bepaalde gebeurtenis zich voordoet, bijvoorbeeld verevening bij echtscheiding, waardeoverdracht of omzetting van pensioenaanspraken. Deze kosten zijn meegenomen op basis van een veronderstelde frequentie van de gebeurtenissen en niet op basis van de toevallige werkelijke frequentie in 2006 of 2007.

Hierna wordt ingegaan op de verschillende kostencomponenten die in de onderzochte pensioencontracten zijn aangetroffen en op welke wijze deze componenten zijn meegenomen in het onderzoek.

3.1.1. Kostencomponenten

Zoals hiervoor is aangegeven is voor het onderzoek naar de uitvoeringskosten van verzekeraars uitgegaan van de in rekening gebrachte uitvoeringskosten. De uitvoeringskosten van collectieve pensioenregelingen van verzekeraars bestaan uit verschillende elementen en worden onder verschillende namen en via verschillende berekeningswijzen in rekening gebracht. Om de uitvoeringskosten van collectieve pensioenregelingen bij verzekeraars te kunnen vaststellen is per collectieve pensioenregeling een duidelijke definiëring van deze kosten en een consistente doorrekening op basis van deze definities en een groot aantal gegevens noodzakelijk geweest.

In het overzicht hierna zijn alle kostencomponenten opgenomen die in het kader van het onderzoek zijn gevonden in de pensioencontracten van de zes verzekeraars die aan het onderzoek hebben deelgenomen⁴³. Over het algemeen vormt de vergoeding voor administratiekosten (inclusief incasso- en excassokosten) veruit de grootste kostencomponent. Daarna komen de solvabiliteitsopslag en de procentuele inhouding op de bruto premie in verband met doorlopende provisie.

Voor iedere kostencomponent is in het overzicht aangegeven of de benodigde informatie door de verzekeraars is aangeleverd. Indien onvoldoende informatie beschikbaar was voor de directe kwantificering van de desbetreffende kostencomponent is omschreven welke aannamen zijn gedaan.

⁴³ Sommige kostencomponenten komen niet bij alle verzekeraars voor.

Kostencomponent	Toelichting
DB-REGELINGEN EN DC-REGELINGEN	
Administratiekosten	De administratiekosten kunnen bestaan uit (een combinatie van) een vast bedrag, een vast bedrag per deelnemer (gedifferentieerd naar actief, premievrij en gepensioneerd) of een percentage van de premie. De bepalende factoren voor de niet in een vast bedrag uitgedrukte administratiekosten zijn bekend.
Excasso	De bepalende factoren voor de excassokosten zijn bekend.
Incasso	De bepalende factoren voor de incassokosten zijn bekend.
Poliskosten	Een aantal verzekeraars brengt per deelnemer (actief, inactief of gepensioneerd) een vast bedrag per deelnemer in rekening voor poliskosten. De poliskosten zijn bestemd als vergoeding voor het deelnemerbeheer. De vaste bedragen zijn gegeven in de contracten. Het aantal deelnemers is uit de door de verzekeraars aangeleverde data sets verkregen. Eenmalige poliskosten zijn over de contractduur uitgesmeerd.
Eerste kosten	De eerste kosten worden in rekening gebracht bij de start van het contract. Deze kosten worden jaarlijks vaak als percentage van de bruto premie in rekening gebracht. De bruto premie is aangeleverd in de data sets. In een aantal gevallen bestaan de eerste kosten uit een vast bedrag per deelnemer. Het vaste bedrag per deelnemer is uit de standaardvoorwaarden of uit de pensioencontracten verkregen, het aantal deelnemers uit de aangeleverde data sets. Waar nodig zijn de eerste kosten uitgesmeerd over de contractduur.
Afsluitprovisie	De afsluitprovisie wordt bij aanvang aan de tussenpersoon uitgekeerd en jaarlijks bij de contractant in rekening gebracht als percentage van de bruto premie. Dit percentage is uit de standaardvoorwaarden of uit het pensioencontract verkregen. De bruto premie is aangeleverd in de data sets. De afsluitprovisie is uitgesmeerd over de contractduur.
Doorlopende provisie	De doorlopende provisie wordt jaarlijks aan de tussenpersoon uitgekeerd en jaarlijks bij de contractant in rekening gebracht als percentage van de bruto premie. Dit percentage is uit de standaardvoorwaarden of uit het pensioencontract verkregen. De bruto premie is aangeleverd in de data sets.
Solvabiliteitsopslag	Voor de aan te houden solvabiliteit vragen sommige verzekeraars een vergoeding. Deze vergoeding wordt in rekening gebracht omdat intern een hogere rendementsverwachting voor de aandeelhouders wordt aangehouden dan wat behaald wordt op het, verplicht prudent belegde, pensioenvermogen. De opslag is uit de standaardvoorwaarden of uit het pensioencontract verkregen. De solvabiliteitsopslag is uitgedrukt als percentage van het belegd vermogen of als percentage van de voorziening verzekeringsverplichtingen (VVV). Het belegd vermogen en/of de VVV zijn doorgaans aangeleverd in de data sets. Als het belegde vermogen niet is of kon worden opgegeven, dan is uitgegaan van de VVV.

Kostenopslag risicopremie's	De voor kostenvergoeding bestemde component van risicopremies is omschreven in de standaardvoorwaarden of in de pensioencontracten. De risicopremies zelf zijn niet aangeleverd, waardoor een aannname nodig is geweest. Op basis van kennis van de pensioenfondsenmarkt en van een aantal representatieve verzekeringscontracten is een vaste gemiddelde risicopremie verondersteld van 12% van de bruto premie. Risicopremies in verband met arbeidsongeschiktheid zijn buiten beschouwing gelaten.
Verevening	Het tarief voor de verevening van pensioenrechten bij echtscheiding is uit de aangeleverde standaardvoorwaarden of verzekeringscontracten verkregen. Het aantal echtscheidingsgevallen per jaar is gesteld op 0,6% van de deelnemers per jaar. Het CBS heeft het landelijk gemiddelde in de jaren 2006 en 2007 berekend op 0,57%. Aangezien de gehuwdheidsfrequentie van de werkende bevolking hoger is dan van de gehele bevolking is het CBS-percentage afgerond op 0,6%. Met echtscheidingen zijn gelijkgesteld de beëindigingen van geregistreerd partnerschap.
Inkomende waardeoverdrachten	Het tarief voor inkomende waardeoverdrachten is in de standaardvoorwaarden of de pensioencontracten gegeven. Het aantal inkomende waardeoverdrachten per jaar is gesteld op 4% van het aantal actieve deelnemers. Uit CBS-cijfers blijkt dat circa 10% van alle werknemers per jaar van werkgever wisselt. Op grond van de cijfers van een tiental grote pensioenfondsen en recente publicaties over de mate waarin gebruik wordt gemaakt van het recht op waardeoverdracht is ervan uitgegaan dat 40% van alle nieuwe werknemers gebruik maakt van het recht op waardeoverdracht. Het totaal percentage inkomende waardeoverdrachten komt hiermee uit op 40% van 10% ofwel 4% van alle actieve deelnemers. Het aantal actieve deelnemers per contract is opgenomen in de data sets.
Uitgaande waardeoverdrachten	Het tarief voor uitgaande waardeoverdrachten is in de standaardvoorwaarden of de pensioencontracten gegeven. Het aantal uitgaande waardeoverdrachten per jaar is gesteld op 4% van het aantal actieve deelnemers. Uit CBS-cijfers blijkt dat circa 10% van alle werknemers per jaar van werkgever wisselt. Op grond van de cijfers van een tiental grote pensioenfondsen en recente publicaties over de mate waarin gebruik wordt gemaakt van het recht op waardeoverdracht is ervan uitgegaan dat 40% van alle nieuwe werknemers gebruik maakt van het recht op waardeoverdracht. Het totaal percentage uitgaande waardeoverdrachten komt hiermee uit op 40% van 10% ofwel 4% van alle actieve deelnemers. Het aantal actieve deelnemers per contract is opgenomen in de data sets.
Verrichtingentarief	Een aantal verzekeraars hanteert een verrichtingentarief. Onder verrichtingen worden meerdere soorten verrichtingen verstaan, die per verzekeraar verschillen. Onder andere de volgende omschrijvingen zijn aangetroffen: administratieve afwikkeling van waardeoverdrachten en echtscheidingen, administratieve afhandeling van uitstel, vervroeging, uitruil, hoog/laag constructies, actuariële en juridische dienstverlening, etc. Er is aangenomen dat het aantal waardeoverdrachten 8% van de actieven per jaar is (4% inkomende en 4% uitgaande waardeoverdrachten). Tevens is voor 0,6% van de deelnemers (inclusief premievrij en gepensioneerd) echtscheiding of beëindiging geregistreerd partnerschap verondersteld. Deze 0,6% van de deelnemers (inclusief premievrij en gepensioneerd) komt neer op ruim 1% van de actieven. Als verder wordt verondersteld dat voor 1% van alle actieven de overige verrichtingen plaatsvinden, komt het totaal uit op een percentage van afgerond 10% (4%+4%+ ruim 1%+1%) aan verrichtingen van alle actieven. Bij een aantal contracten is het uurtarief gegeven. Als het uurtarief niet is gegeven is een uurtarief van €125 gehanteerd. Dit tarief is gebaseerd op het gemiddelde in de aangeleverde contracten voor die verrichtingentarieven die wel gegeven zijn. Ten slotte is aangenomen dat een verrichting gemiddeld twee uur in beslag neemt.

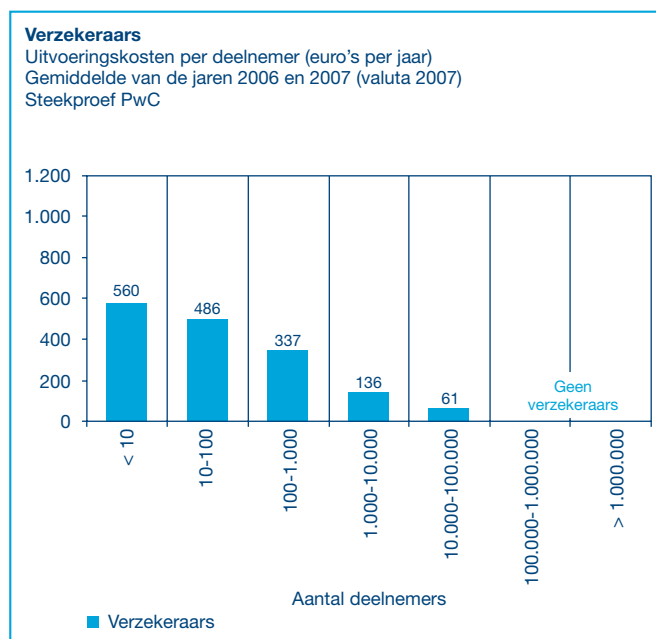
ALLEEN DC-REGELINGEN	
Switchkosten	Er is aangenomen dat het aantal switches per jaar nihil is. De switchkosten zijn hiermee nihil.
Rentemarge	Op de beleggingsrendementen van sommige fondsen wordt bij een deelnemende verzekeraar een percentage van het belegd vermogen in rekening gebracht, de rentemarge. Deze marge is bestemd voor de kosten van marketing, externe adviseurs, toezicht, beleggingsadministratie, publicatie van koersen, prospectussen en fact sheets. Het percentage is afhankelijk van het beleggingsfonds waarin wordt belegd. Meestal geldt dat naarmate het aandeel in zakelijke waarden toeneemt het percentage hoger is. Indien bekend is in welke beleggingsfondsen belegd wordt, is uitgegaan van deze fondsen en bijbehorende rentepercentages. Indien deze onbekend zijn, is uitgegaan van een beleggingsmix van 50% zakelijk en 50% vastrentend. Uitgaande van deze standaard beleggingsmix, is gekozen voor het bijbehorende fonds en het bijbehorend rentepercentage. Het percentage wordt standaard uitgedrukt in het belegde vermogen. Dit belegd vermogen is meestal gegeven in de aangeleverde data sets. Indien het belegd vermogen onbekend is, wordt uitgegaan van de VVV. De beleggingsmix van de fondsen zijn ofwel uit de aangeleverde informatie van de verzekeraars verkregen of op de site van de desbetreffende verzekeraar gevonden.
Beheerkosten	Op de beleggingsrendementen van sommige fondsen wordt bij een deelnemende verzekeraar een percentage van het belegd vermogen in rekening gebracht voor het beheer van de beleggingen. Het afslagpercentage (meestal uitgedrukt in een aantal basispunten) is afhankelijk van het beleggingsfonds waarin wordt belegd. Meestal geldt dat naarmate het aandeel in zakelijke waarden toeneemt het afslagpercentage hoger is. Indien bekend is in welke beleggingsfondsen belegd wordt, is uitgegaan van deze fondsen en de bijbehorende afslagpercentages. Indien de beleggingsfondsen onbekend zijn, is uitgegaan van een beleggingsmix van 50% zakelijk en 50% vastrentend. Uitgaande van deze beleggingsmix, is gekozen voor het bijbehorende fonds en het bijbehorend afslagpercentage. Het afslagpercentage wordt standaard uitgedrukt in het belegde vermogen. Deze is meestal bekend uit de aangeleverde data sets. Indien het belegd vermogen onbekend is, wordt uitgegaan van de VVV. De beleggingsmix van de fondsen is uit de aangeleverde informatie van de verzekeraars verkregen of op de sites van de verzekeraars gevonden.
Laat/biedverschil	Nihil verondersteld.
Aankoopkosten bij switch	Aangenomen is dat het aantal switches per jaar nihil is. Aankoopkosten bij switchen zijn hiermee nihil.
Verkoopkosten bij switch	Aangenomen is dat het aantal switches per jaar nihil is. De verkoopkosten bij switchen zijn hiermee nihil.
Aankoopkosten begin	Bij storting van een premie voor de aanschaf van units in een beleggingsfonds worden aankoopkosten in rekening gebracht. De aankoopkosten zijn een percentage van de premie. Het percentage is gegeven in de standaardvoorwaarden. De premie is uit de aangeleverde data sets verkregen.
Verkoopkosten eind	Bij tussentijdse expiratie (waardeoverdracht) en expiratie op de einddatum (pensionering) worden in een aantal gevallen verkoopkosten in rekening gebracht. De verkoopkosten zijn een percentage van het belegd vermogen dat wordt verkocht. Het belegd vermogen is doorgaans gegeven in de aangeleverde data sets. Indien dit niet het geval is, is uitgegaan van de VVV. Voor het aantal expiraties per jaar zijn twee aannames gedaan. De eerste is dat het aantal tussentijdse expiraties (waardeoverdrachten) gelijk is aan 4% van het aantal actieven, conform de aannames bij het verrichtingentarief. De onderbouwing is te vinden bij "kosten uitgaande waardeoverdrachten". De tweede aannames is dat het aantal pensioneringen - vanuit actief en premievrij - gelijk is aan 2,5% van de actieven.

De in het overzicht omschreven aannamen zijn per contract toegepast afhankelijk van de specifieke kostenstructuur. Als voorbeeld kan worden genoemd de aanname dat het aantal jaarlijkse uitgaande waardeoverdrachten gelijk is aan 4% van het aantal actieve deelnemers. Deze aanname is niet van toepassing als de kosten van uitgaande waardeoverdrachten zijn begrepen in een algemene administratievergoeding, maar wel als er een verrichtingenarief wordt gevoerd voor uitgaande waardeoverdrachten.

3.1.2. Resultaten

Gemiddeld brengen verzekeraars voor collectieve pensioencontracten in de klasse tot tien deelnemers € 560,- uitvoeringskosten per deelnemer per jaar in rekening. Voor de klasse van tienduizend tot honderdduizend deelnemers is dat € 61,- per deelnemer per jaar. Figuur 11 laat deze resultaten zien, alsmede de gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer in de tussenliggende grootteklassen⁴⁴.

Figuur 11

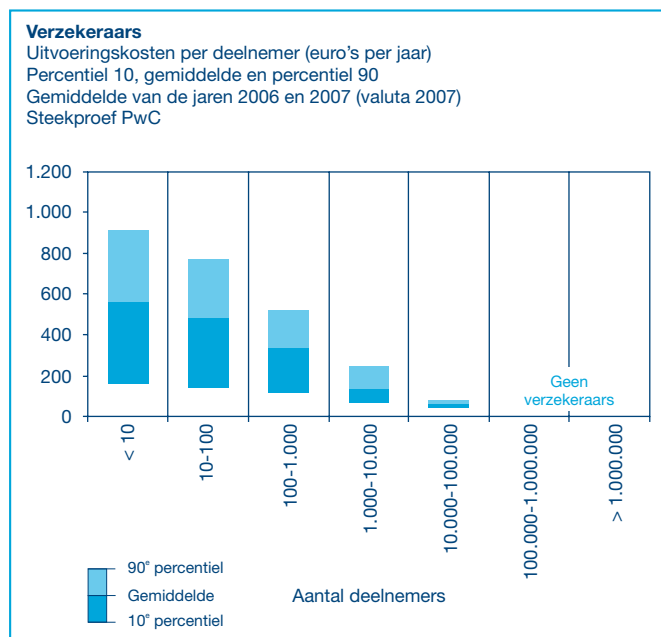
⁴⁴ In Bijlage A.2. worden de 95%-betrouwbaarheidsintervallen getoond en toegelicht.

De gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer van de pensioencontracten van verzekeraars nemen af naarmate het aantal deelnemers in het desbetreffende pensioencontract⁴⁵ toeneemt.

Een relatief klein aantal pensioencontracten veroorzaakt een grote spreiding van de resultaten zowel aan de bovenzijde als aan de onderzijde⁴⁶. Als alleen wordt gekeken naar het gebied tussen het 10^e en het 90^e percentiel⁴⁷, dan is het beeld vergelijkbaar met hetgeen bij de pensioenfondsen is waargenomen.

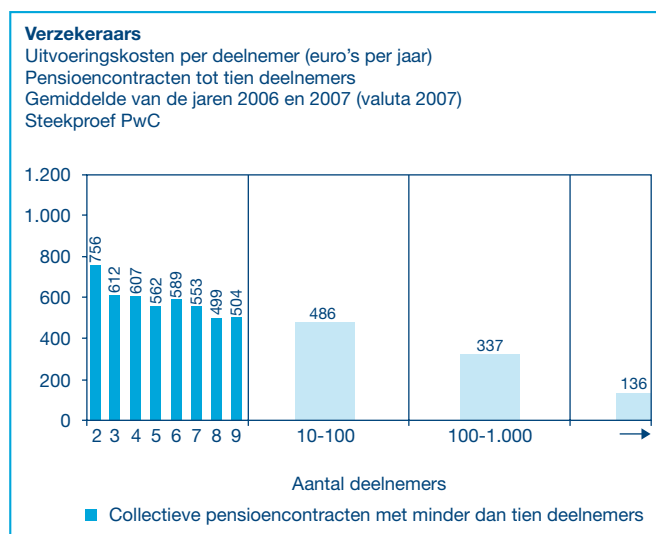
Figuur 12 laat de genoemde percentielen zien, alsmede - vanwege de aansluiting op Figuur 11 - de gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer.

Figuur 12

De klasse tot tien deelnemers wordt in Figuur 13 uitgesplitst.

Figuur 13

⁴⁵ De negatieve correlatie tussen omvang en uitvoeringskosten per deelnemer is vanaf de klasse met honderd tot duizend deelnemers vergelijkbaar met die bij pensioenfondsen.

⁴⁶ Zie paragraaf 3.1.3. voor een toelichting bij de staarten van de verdeling.

⁴⁷ 90% van alle deelnemers neemt deel aan een pensioenregeling met gemiddelde uitvoeringskosten onder het 90^e percentiel. De uitvoeringskosten voor elke deelnemer worden geacht gelijk te zijn aan de gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer in het pensioencontract waaraan zij deelnemen. De klasse van tienduizend tot honderdduizend deelnemers omvat drie pensioencontracten en daardoor drie niveaus van gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer. Het laagste niveau valt samen met het 10-de percentiel en het hoogste met het 90-ste percentiel.

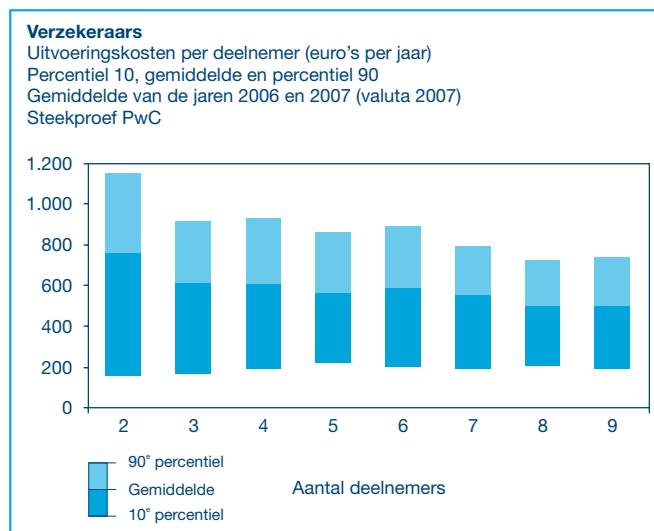
De doorbelasting van uitvoeringskosten is in het geval van pensioencontracten met minder dan tien deelnemers over het algemeen gebaseerd op standaardtarieven. De in rekening gebrachte uitvoeringskosten per deelnemer zijn daardoor in belangrijke mate afhankelijk van het gemiddelde premievolume. Over het algemeen hanteren verzekeraars binnen een productgroep voor de doorbelasting van gemaakte uitvoeringskosten een methodiek die relatief gunstig is voor kleine contracten. Als de werkelijke uitvoeringskosten bepalend zouden zijn voor de hoogte van de door de verzekeraar gevraagde vergoeding, dan zouden bijvoorbeeld contracten met twee of drie deelnemers gemiddeld veel duurder zijn dan contracten met bijvoorbeeld negen deelnemers.

De gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer zijn tegen de trend in voor pensioencontracten met zes deelnemers hoger dan voor pensioencontracten met vijf deelnemers. De oorzaak is dat één van de verzekeraars een bepaald standaardtarief hanteert voor pensioencontracten met twee tot vijf deelnemers en een ander standaardtarief voor pensioencontracten met zes of meer deelnemers.

Figuur 14 laat voor de uitsplitste kleine contracten de ligging zien van het 10e en het 90e percentiel, alsmede van het gemiddelde.

Voor de uitgesplitste pensioencontracten tot tien deelnemers geldt dat de ligging van het 10^e en het 90^e percentiel vergelijkbaar is met hetgeen bij de pensioenfondsen is waargenomen.

Figuur 14

3.1.3. Spreiding van de uitvoeringskosten

In de groep pensioencontracten met minder dan tien deelnemers is een relatief grote spreiding gevonden van de in rekening gebrachte uitvoeringskosten per deelnemer. Daarom is deze groep contracten nader geanalyseerd. Bij hoge uitvoeringskosten per deelnemer is veelal de oorzaak dat een hoog premieniveau voor één of twee deelnemers veel invloed heeft op het gemiddelde van een contract. Dit effect is sterker naarmate er minder andere deelnemers zijn.

Hoge uitvoeringskosten per deelnemer komen voor bij pensioencontracten die beide navolgende kenmerken hebben:

- Het standaardtarief wordt toegepast voor de doorbelasting van uitvoeringskosten;
- De premie is gemiddeld relatief hoog.

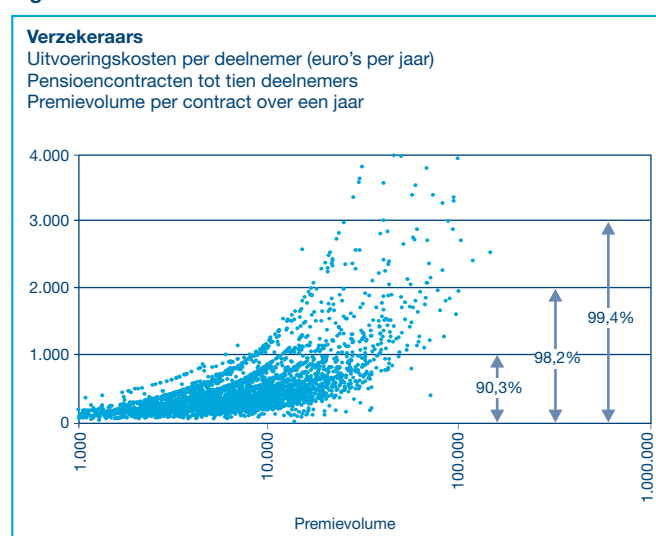
Gebleken is dat er in een aantal gevallen sprake is van pensioencontracten met een incidenteel hoge gemiddelde premie in het jaar van waarneming⁴⁸, bijvoorbeeld door eenmalige extra stortingen. In andere jaren zijn de gemiddelde premiestorting lager en daarmee eveneens de uitvoeringskosten per deelnemer. Daarnaast komt het voor dat de gemiddelde premie binnen een contract structureel hoger is komen te liggen dan bij aanvang van het contract werd verwacht, terwijl de kosten ongewijzigd volgens de standaardmethodiek worden bepaald. Ten slotte zij opgemerkt dat een pensioenregeling van een werkgever kan bestaan uit bijvoorbeeld een pensioencontract voor de standaardpensioenregeling en een pensioencontract voor de directieregeling. Als de cost loading hetzelfde is voor beide regelingen zullen de uitvoeringskosten per deelnemer in het pensioencontract voor de directieregeling over het algemeen hoog zijn.

Aan de onderzijde is de spreiding begrensd door de nullijn. Zeer lage uitvoeringskosten doen zich overigens niet alleen voor bij de pensioencontracten tot tien deelnemers. Ook bij de grotere contracten worden in circa 1% van de gevallen geen uitvoeringskosten (meer) in rekening gebracht. Voor deze contracten geldt:

- De uitvoeringskosten bestaan uit een percentage van de premie;
- De deelnemers zijn allemaal premievrij of gepensioneerd.

In onderstaande plot chart zijn voor de pensioencontracten tot tien deelnemers over 2006 c.q. 2007 de uitvoeringskosten per deelnemer uitgezet tegen het totale premievolume per contract, zoals dat is waargenomen in 2006 of 2007.

Figuur 15

⁴⁸ 2006 of 2007.

De hoogte van de uitvoeringskosten per deelnemer en het premievolume van het gehele contract blijken met elkaar samen te hangen. De ruim 3.500 onderzochte pensioencontracten kunnen worden ingedeeld in homogene groepen voor zover het de deelnemerssamenstelling en doorbelasting van uitvoeringskosten betreft. Alle pensioencontracten in de groep met bijvoorbeeld uitsluitend twee premiebetalers en 12% van de premie als uitvoeringskosten liggen op dezelfde curve. In de plot chart hierboven is een aantal van deze homogene groepen duidelijk te onderscheiden. De resultaten van groepen waarvoor naast een percentage van de premie een andere kostencomponent geldt, vormen geen duidelijk patroon, maar vertonen over het algemeen wel een stijging van de gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer naarmate het premievolume van het contract toeneemt.

Van de onderzochte collectieve pensioencontracten met minder dan tien deelnemers heeft 9,7% gemiddeld meer dan € 1.000,- uitvoeringskosten per jaar per deelnemer, 1,8% meer dan € 2.000,- en 0,6% meer dan € 3.000,-.

De plot chart heeft overigens betrekking op pensioencontracten, terwijl Figuur 12 percentielen laat zien op basis van aantallen deelnemers⁴⁹.

Hiervoor is geconstateerd dat hoge gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer binnen de klasse pensioencontracten tot tien deelnemers minder voorkomen naarmate het aantal deelnemers van het contract groter is. Dit verband zet zich voort voor de klassen vanaf tien deelnemers. In de klasse van tien tot honderd deelnemers heeft rond 1% van de onderzochte pensioencontracten gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer van meer dan € 1.000,- per jaar, terwijl dat in de klasse van honderd tot duizend deelnemers in minder dan 0,1% van de gevallen voorkomt⁵⁰.

⁴⁹ Doordat hoge gemiddelde uitvoeringskosten meer voorkomen naarmate het pensioencontract minder deelnemers heeft, is het percentage deelnemers van pensioencontracten met gemiddeld meer dan € 1.000,- uitvoeringskosten per deelnemer slechts 4,7% van het totaal aantal deelnemers aan collectieve pensioencontracten met minder dan tien deelnemers. Aan pensioencontracten met gemiddeld meer dan € 2.000,- respectievelijk € 3.000,- uitvoeringskosten per deelnemer neemt 0,8% respectievelijk 0,2% deel van het totaal aantal deelnemers aan collectieve pensioencontracten met minder dan tien deelnemers.

⁵⁰ Gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer van meer dan € 1.000,- per jaar komen al niet meer voor bij de onderzochte pensioencontracten vanaf tweehonderd deelnemers.

4 Resultaten voor pensioenregelingen die bij een pensioenfonds zijn ondergebracht

Dit hoofdstuk bevat de resultaten van het onderzoek naar de uitvoeringskosten van pensioenregelingen die bij een pensioenfonds zijn ondergebracht.

4.1. De in aanmerking genomen uitvoeringskosten

Doelstelling van het onderzoek is om de werkelijke uitvoeringskosten van pensioenregelingen te onderzoeken en een vergelijking te maken tussen verzekerde pensioenregelingen en pensioenregelingen die bij een pensioenfonds zijn ondergebracht. Hiertoe zijn voor de pensioenfonds in eerste instantie de uitvoeringskosten in aanmerking genomen zoals de pensioenfonds die publiceren in hun jaarverslag. In de jaarrekening van pensioenfonds staan echter alleen de uitvoeringskosten vermeld die voor rekening van het pensioenfonds komen. Deze gerapporteerde uitvoeringskosten geven geen volledig beeld van de werkelijke uitvoeringskosten. Daarom wordt wat de uitvoeringskosten van pensioenfonds betreft uitgegaan van de som van:

- a. Gerapporteerde uitvoeringskosten;
- b. Personeels- en huisvestingskosten die door het pensioenfonds niet als kosten zijn gerapporteerd (omdat deze kosten rechtstreeks door de werkgever zijn betaald), maar wel zijn omschreven in het jaarverslag van het pensioenfonds.

Als de onder b. genoemde personeels- en huisvestingskosten niet zijn gekwantificeerd, dan heeft in het kader van dit onderzoek toerekening plaatsgevonden op basis van een normtabel⁵¹.

De gehanteerde normtabel voor personeels- en huisvestingskosten van een pensioenbureau is gebaseerd op marktconforme gemiddelde salarissen voor functionarissen van een pensioenbureau en de marktconforme gemiddelde bruto kantoorkosten bij verschillende aantallen medewerkers.

Aan pensioenfonds die geen personeelskosten rapporteren en geen informatie geven in het jaarverslag zijn geen personeels- en huisvestingskosten toegerekend.

4.1.1. Toelichting bij de uitvoeringskosten die direct ten laste van de werkgever komen

De uitvoeringskosten van de pensioenregeling worden niet altijd volledig door het pensioenfonds betaald. Personeels- en huisvestingskosten komen in het geval van ondernemingspensioenfonds vaak direct ten laste van de werkgever⁵². Daarnaast komt het voor dat de werkgever geheel of gedeeltelijk de kosten van het bestuur, de externe adviseurs en/of de automatisering betaalt.

De overige eventueel door de werkgever betaalde uitvoeringskosten zijn waarschijnlijk veel lager dan de personeels- en huisvestingskosten en worden bovendien niet of vrijwel niet gespecificeerd of omschreven in de jaarverslagen van de pensioenfonds. Deze overige uitvoeringskosten zijn daarom niet meegenomen bij de vaststelling van de totale uitvoeringskosten van de pensioenregeling.

4.1.2. Validering steekproef aan de hand van eerdere onderzoeksresultaten

Op het gebied van uitvoeringskosten van collectieve pensioenregelingen is het eerder genoemde onderzoek van Bikker en De Dreu uit 2006 voor de Nederlandse markt een belangrijke publicatie. In die publicatie worden onder andere de resultaten gepresenteerd van het onderzoek naar het effect van schaalgrootte, uitvoeringsvorm en soort regeling op de kosten van pensioenfonds over 2004. Doel van dat onderzoek was overigens niet om een zo compleet mogelijk beeld te geven van alle uitvoeringskosten.

⁵¹ De tabel is opgenomen in Bijlage A.3.

⁵² In 2004 rapporteerde 61% van de pensioenfonds helemaal geen personeels- en huisvestingskosten.

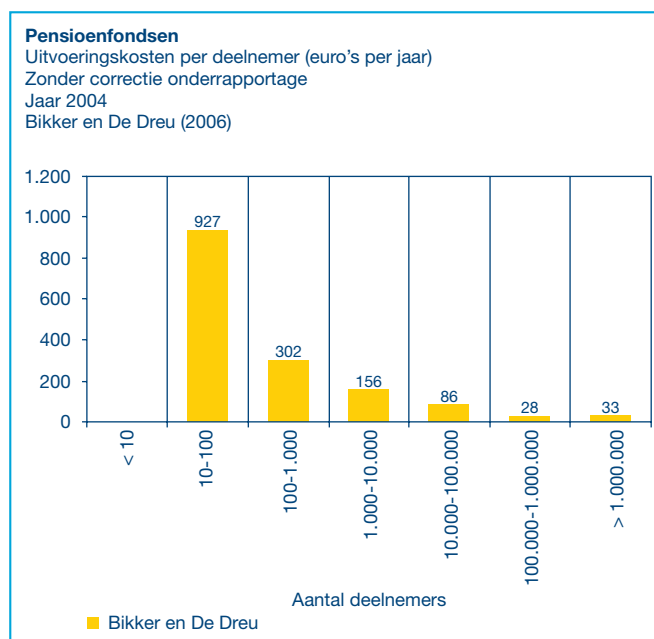
Voor de gegevens van pensioenfondsen baseert Bikker en De Dreu (2006) zich op de bestanden met rapportagegegevens van alle pensioenfondsen die onder toezicht staan van DNB. PwC heeft geen toegang tot de bestanden van DNB. De in dit onderzoek gepubliceerde onderzoeksresultaten voor de pensioenfondsen zijn gebaseerd op de informatie uit publiek toegankelijk jaarverslagen. Hiertoe is een steekproef van 150 pensioenfondsen getrokken uit alle pensioenfondsen die een publiek toegankelijk jaarverslag publiceren.

Zoals hiervoor is aangegeven zijn gegevens gebruikt over 2006 en 2007. Om de aansluiting te kunnen maken met de onderzoeksresultaten van Bikker en De Dreu (2006) over het jaar 2004 zijn eveneens de gepubliceerde jaarverslagen van pensioenfondsen over 2004 onderzocht. Voor de uiteindelijke steekproef van 150 pensioenfondsen zijn over 2004 nagenoeg dezelfde uitkomsten verkregen als Bikker en De Dreu (2006) over 2004 berekent op basis van een volledige data set.

4.1.3. Eerder onderzoek is alleen uitgegaan van de uitvoeringskosten die ten laste van het pensioenfonds komen

In het onderzoek van Bikker en De Dreu (2006) is het effect onderzocht van schaalgrootte, uitvoeringsvorm en soort regeling op de hoogte van de uitvoeringskosten⁵³ van pensioenregelingen. De werkelijke uitvoeringskosten zijn geen voorwerp van onderzoek geweest. De onderzoekers zijn uitgegaan van de door de pensioenfondsen aan de toezichthouder gerapporteerde bedragen⁵⁴ en hebben geen volledigheid nagestreefd. Bikker en De Dreu (2006) vermeldt dat 61% van de pensioenfondsen (inclusief de pensioenfondsen van directeuren-grotaandeelhouders en de andere pensioenfondsen met minder dan honderd deelnemers) over 2004 onvolledig heeft gerapporteerd over de uitvoeringskosten en dat het in al die gevallen om ondernemingspensioenfondsen ging. Figuur 16 toont de gemiddelde gerapporteerde uitvoeringskosten⁵⁵ over 2004 per deelnemer volgens de benadering van Bikker en De Dreu (2006).

Figuur 16

Uit de resultaten blijkt dat schaalgrootte een belangrijke invloed heeft op de uitvoeringskosten per deelnemer. In werkelijkheid is het effect overigens groter dan hierboven zichtbaar is. Dat komt doordat onderrapportage het meest voorkomt bij de kleinere pensioenfondsen. Als daarvoor wordt gecorrigeerd, dan neemt het verschil in uitvoeringskosten tussen de kleinere pensioenfondsen en de grote pensioenfondsen toe.

⁵³ Bikker en De Dreu (2006) spreekt over bedrijfskosten.

⁵⁴ Dit zijn de uitvoeringskosten die ten laste van het pensioenfonds komen.

⁵⁵ De uitvoeringskosten die ten laste van het pensioenfonds komen en door het pensioenfonds aan DNB zijn gerapporteerd.

4.2. Opbouw resultaten

Eerst worden de gerapporteerde uitvoeringskosten over 2004 van de steekproef van 150 pensioenfonds vergelijken met de gerapporteerde uitvoeringskosten over 2004 die Bikker en De Dreu (2006) voor een volledige data set rapporteert.

De volgende stap is de vaststelling van de gemiddelde uitvoeringskosten over 2006 en 2007. Het gaat daarbij om dezelfde steekproef als bij de vaststelling van de gemiddelde gerapporteerde uitvoeringskosten over 2004.

In Paragraaf 4.2.3. worden de uitvoeringskosten vermeld met inbegrip van de uitvoeringskosten die door de onderneming zijn betaald.

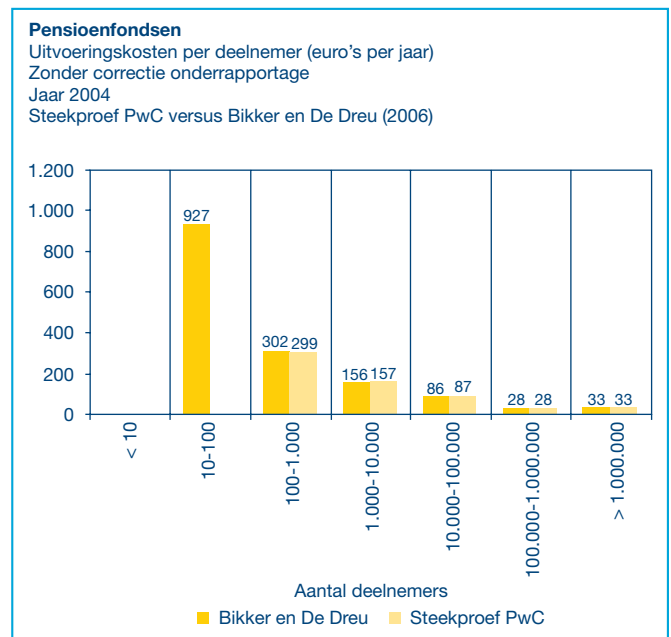
Ten slotte worden in paragraaf 4.2.4. de resultaten afzonderlijk weergegeven voor ondernemingspensioenfonds en bedrijfstak- en beroepspensioenfonds.

4.2.1. De resultaten van de steekproef sluiten aan op de resultaten van eerder onderzoek

Onderstaand diagram laat, per grootteklasse en in euro's per jaar, de gerapporteerde uitvoeringskosten per deelnemer over 2004 zien. Per grootteklasse heeft de linkerkolom betrekking op de resultaten van Bikker en De Dreu (2006) op basis van de volledige data set met 599 pensioenfonds en de rechterkolom op de resultaten op basis van de steekproef van 150 pensioenfonds.

De kenmerken van de volledige data set van Bikker en De Dreu (2006) zijn benaderd in de steekproef⁵⁶. De gemiddelde gerapporteerde uitvoeringskosten per deelnemer over 2004 op basis van de steekproef wijken daardoor niet of heel weinig af van de gerapporteerde gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer volgens Bikker en De Dreu (2006).

Figuur 17

4.2.2. Resultaten 2006/2007 en de ontwikkeling vanaf 2004

Voor 2004 zijn de uitvoeringskosten van de 150 pensioenfonds in de steekproef vastgesteld op basis van wat deze pensioenfonds in hun jaarrekening vermelden en rapporteren aan DNB.

Voor 2006 en 2007 zijn op dezelfde wijze op basis van de gepubliceerde jaarrekeningen de uitvoeringskosten vastgesteld van dezelfde 150 pensioenfonds. Daarmee wordt de ontwikkeling van de uitvoeringskosten tussen 2004 en 2006/2007 zichtbaar.

⁵⁶ Zie paragraaf 2.2.2. van dit rapport.

Tabel 5 vermeldt voor de steekproef van 150 pensioenfondsen de resultaten voor 2004 en voor 2006/2007.

Tabel 5

Gemiddelde gerapporteerde uitvoeringskosten per deelnemer over 2006 en 2007 Ontwikkeling vanaf 2004				
Aantal deelnemers	Steekproef PwC 2004		Steekproef PwC 2006 / 2007	
	Aantal pensioenfondsen	Gerapporteerde uitvoeringskosten per deelnemer	Aantal pensioenfondsen*	Gerapporteerde uitvoeringskosten per deelnemer
100 - 1.000	29	€ 299	24	€ 418
1.000 - 10.000	78	€ 157	78	€ 197
10.000 - 100.000	32	€ 87	37	€ 94
100.000 - 1.000.000	8	€ 28	8	€ 32
> 1.000.000	3	€ 33	3	€ 44
	150		150	

* Een aantal pensioenfondsen is overgegaan naar een andere grootteklasse.

In iedere grootteklasse is sprake van een toename van de gemiddelde gerapporteerde uitvoeringskosten tussen 2004 en 2006/2007. De belangrijkste verklarende factoren van de hogere gerapporteerde uitvoeringskosten in 2006/2007 dan in 2004 zijn:

- Inflatie;
- Vermindering onderrapportage;
- Incidenteel lage rapportage door groot pensioenfonds in 2004;
- Andere samenstelling klasse vanaf één miljoen deelnemers;
- Toegenomen eisen nieuwe wet- en regelgeving en overige oorzaken.

Op elk van deze factoren gaan wij nader in.

Inflatie

Uitvoeringskosten bestaan voor een groot deel uit loonkosten. Om de omvang van het effect door inflatie te schatten is uitgegaan van looninflatie in de zakelijke dienstverlening, zonder rekening te houden met eventuele verbetering van de efficiency. Hoewel niet alle pensioenfondsen de loonontwikkeling van de zakelijke dienstverlening volgen, is deze naar verwachting representatief omdat pensioenfondsen voor hun arbeidsmarkt aansluiten bij de zakelijke dienstverlening. De ontwikkeling van de CAO-lonen is volgens het CBS in de zakelijke dienstverlening in 2005, 2006 en 2007 respectievelijk 1,0%, 1,8% en 1,8% geweest. Met de 1,8% stijging van 2006 naar 2007 is bij de vaststelling van de gemiddelde uitvoeringskosten over 2006 en 2007 al rekening gehouden. De genoemde looninflatie is tussen 2004 en 2007 in totaal dus bijna 4,7% geweest. Voor de vergelijking

in Tabel 6 hierna is het effect van de looninflatie afgerond en ongedifferentieerd voor alle grootteklassen op 5% gesteld.

Vermindering onderrapportage

Onderrapportage houdt in de context van dit rapport in dat een pensioenfonds geen personeels- en huisvestingskosten in de rekening van baten en lasten opneemt omdat die rechtstreeks door de werkgever worden betaald. Dit komt alleen voor bij ondernemingspensioenfonds en dan met name bij de kleinere. Uit de onderzochte jaarverslagen is gebleken dat in 2006/2007 een kleiner percentage van de pensioenfonds onderrapporteert dan in 2004. De vermindering van onderrapportage sinds 2004 leidt vooral bij pensioenfonds tot tienduizend deelnemers tot hogere gerapporteerde uitvoeringskosten.

Correctie in de jaarrekening over 2004

In de klasse vanaf één miljoen deelnemers zijn de gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer gestegen van € 33,- per jaar naar € 44,- per jaar. Deze toename is grotendeels terug te voeren op een correctie die door één van de pensioenfonds in de jaarrekening van 2004 is verwerkt. In 2003 heeft het desbetreffende pensioenfonds ramingen gedaan van een aantal samenstellende posten van de uitvoeringskosten van het pensioenbedrijf. In de jaarrekening over 2004 is voor deze ramingen eenmalig gecorrigeerd. De gerapporteerde uitvoeringskosten van het pensioenbedrijf hebben daardoor volgens de jaarrekening over 2004 slechts € 48 miljoen bedragen, terwijl zonder de correctie van de ramingen € 95 miljoen zou zijn gerapporteerd. Over 2006 en 2007 rapporteert het desbetreffende pensioenfonds € 104 miljoen respectievelijk € 136 miljoen aan uitvoeringskosten van het pensioenbedrijf.

Veranderde samenstelling klasse vanaf één miljoen deelnemers

In 2004 bestond de klasse vanaf één miljoen deelnemers uit ABP, PGGM en PMT en in 2006/2007 uit ABP, PGGM en BPF Bouw. De gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer van PMT zijn hoger dan de gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer van BPF Bouw. De verandering van de samenstelling van de klasse vanaf één miljoen deelnemers heeft tussen 2004 en 2006/2007 een verlagend effect gehad op de gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer.

Wetgeving en overig

De overige oorzaken voor de stijging van de kosten kunnen vele zijn. Naar verwachting speelt nieuwe wetgeving daarin een grote rol. De eisen die aan pensioenuitvoering worden gesteld, onder andere via nieuwe wet- en regelgeving, zijn in de periode tussen 2004 en 2006/2007 toegenomen. Door de inwerkingtreding van de Pensioenwet op 1 januari 2007 - met een nieuw financieel toetsingskader voor pensioenfonds - zijn er verplichte onderdelen in de uitvoering van een pensioenregeling bijgekomen. Voorbeelden zijn het nieuwe rapportagekader en de verplichting ten minste eens in de drie jaar een continuïteitsanalyse uit te (laten) voeren. Daarnaast zijn met name in 2006 en 2007 door de pensioenfonds voorbereidingen getroffen om aan de nieuwe regels voor de inrichting van een verantwoordingsorgaan en intern toezicht te voldoen. Een deel van de uitvoeringskosten die voortkomen uit nieuwe regelgeving is eenmalig, maar daar staat tegenover dat de blijvende kosten in 2006 en 2007 over het geheel genomen nog niet het uiteindelijke niveau hebben bereikt.

Tabel 6 vermeldt per grootteklaas de ontwikkeling tussen 2004 en 2006/2007 van de hoogte van de uitvoeringskosten per deelnemer, waarbij van de vijf verklarende factoren indicatief het effect is aangegeven. De procentuele effecten zijn afgerond op hele percentages.

Tabel 6

Gemiddelde gerapporteerde uitvoeringskosten per deelnemer over 2006 en 2007 (valuta 2007) Analyse van de ontwikkeling vanaf 2004								
	Steekproef PwC 2004	Steekproef PwC 2006 / 2007		Inflatie	Afname onder- rapportage	Incidenteel jaarsverslag '04	Samenstelling > 1 miljoen	Wetgeving en overig
Aantal deelnemers	Euro's per deelnemer	Euro's per deelnemer	Toename					
100 - 1.000	299	418	40%	+ 5%	+ 20%	-	-	+ 15%
1.000 - 10.000	157	197	25%	+ 5%	+ 10%	-	-	+ 10%
10.000 - 100.000	87	94	8%	+ 5%	0%	-	-	+ 3%
100.000 - 1.000.000	28	32	14%	+ 5%	+ 2%	-	+ 5%	+ 2%
> 1.000.000	33	44	33%	+ 5%	0%	+ 31%	- 4%	+ 1%

De procentuele stijging van de uitvoeringskosten als gevolg van wetgeving en overige oorzaken is het grootst geweest voor de kleinere pensioenfondsen. De oorzaak daarvan is naar verwachting dat de nieuwe eisen voor pensioenfondsen vaste kosten met zich meebrengen - bijvoorbeeld in verband met advisering, governance en de verplichte continuïteitsanalyse - die over een kleiner aantal deelnemers zijn omgeslagen dan bij een groot pensioenfonds.

4.2.3. Resultaten 2006/2007 inclusief de uitvoeringskosten die door de werkgever worden betaald

In het voorgaande is uitgegaan van de uitvoeringskosten zoals pensioenfondsen die in hun jaarrekening opnemen en aan DNB rapporteren. Dit onderzoek richt zich echter op de volledige uitvoeringskosten van pensioenregelingen. Het is dan ook noodzakelijk geweest een correctie door te voeren voor de onderrapportage van pensioenfondsen die in het jaarverslag informatie opnemen over eigen medewerkers, maar geen personeels- en huisvestingskosten rapporteren. Op basis van het aantal medewerkers dat in het jaarverslag wordt genoemd, zijn aan de desbetreffende pensioen-

fondsen personeels- en huisvestingskosten toegerekend zoals omschreven aan het begin van dit hoofdstuk.

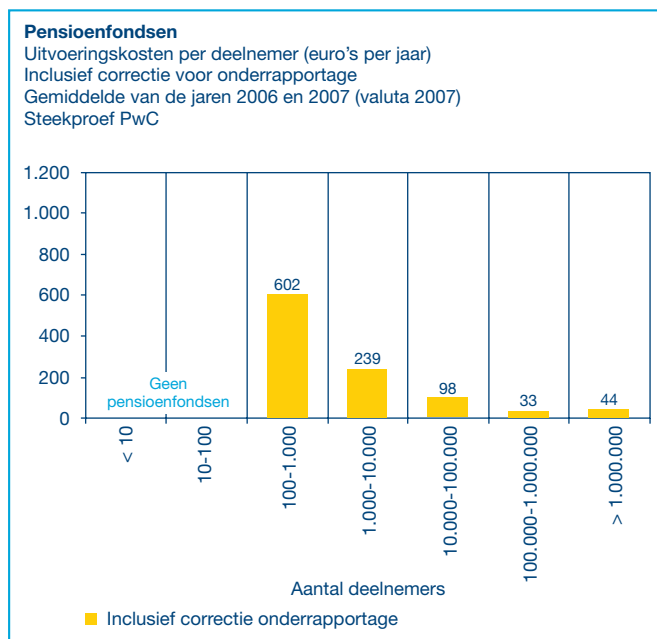
Uiteraard zijn in het onderzoek de werkelijke gegevens meegenomen indien de personeels- en huisvestingskosten niet door het pensioenfonds zijn betaald, maar in het jaarverslag wel informatie wordt gegeven over deze kosten.

Figuur 18 laat de gemiddelde uitvoeringskosten over 2006 en 2007 zien met inbegrip van de uitvoeringskosten die door de werkgever zijn betaald⁵⁷.

⁵⁷ In Bijlage A.2. worden de 95%-betrouwbaarheidsintervallen getoond en toegelicht.

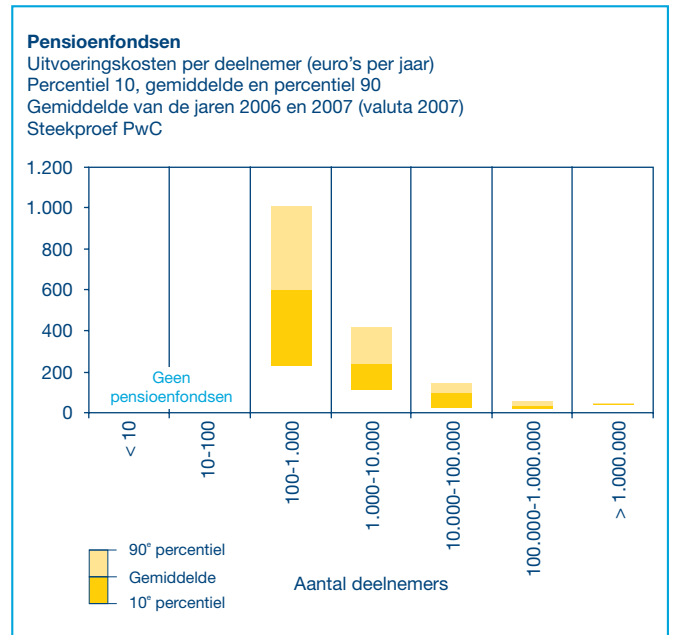
De in Figuur 18 getoonde gemiddelde uitvoeringskosten van pensioenfonds zijn, met uitzondering van de integraal meegenomen klasse vanaf één miljoen deelnemers, vastgesteld op basis van een steekproef.

Figuur 18

Het volgende diagram toont naast de gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer het 10e en het 90e percentiel van de waarnemingen op deelnemersniveau⁵⁸.

Figuur 19

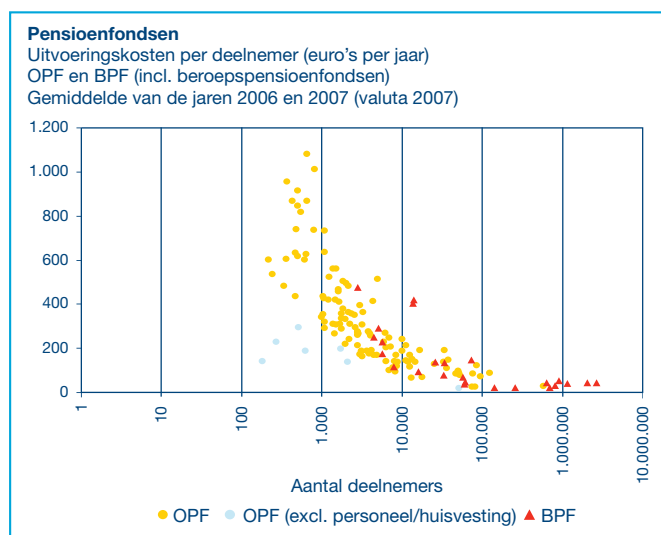

⁵⁸ Voor de deelnemers zijn de gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer gehanteerd die gelden voor de pensioenregeling waaraan zij deelnemen.

4.2.4. Splitsing naar bedrijfstakpensioenfondsen en ondernemingspensioenfondsen

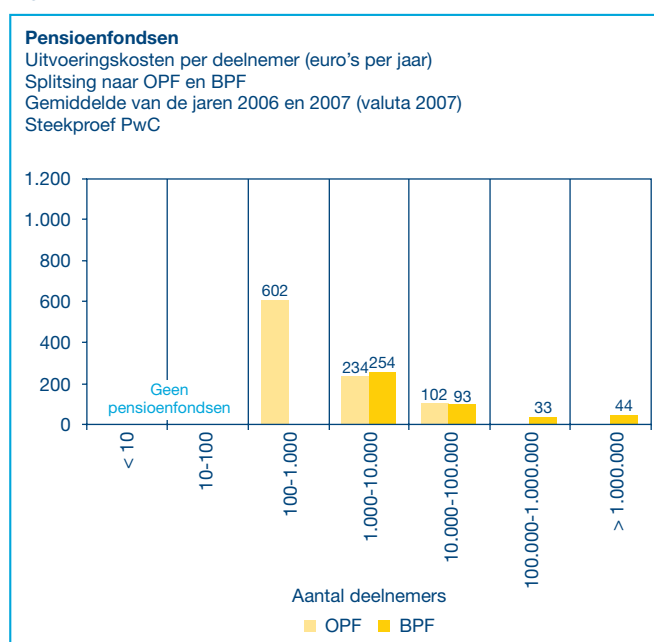
De steekproef van 150 pensioenfondsen bestaat uit 125 ondernemingspensioenfondsen, 23 bedrijfstakpensioenfondsen en twee beroepspensioenfondsen. Bedrijfstakpensioenfondsen zijn gemiddeld groter dan ondernemingspensioenfondsen. De klasse van pensioenfondsen met honderd tot duizend deelnemers bestaat alleen uit ondernemingspensioenfondsen. De klasse vanaf een miljoen deelnemers bevat alleen bedrijfstakpensioenfondsen. In onderstaande plot chart zijn de gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer op regelingniveau voor de hele steekproef afgezet tegen het aantal deelnemers in de pensioenregeling. Bij zeven pensioenfondsen die geen personeelskosten in de jaarrekening verantwoordt, heeft geen toerekening plaatsgevonden, aangezien in de jaarverslagen geen enkele informatie wordt gegeven over personeel en huisvesting. Deze zeven pensioenfondsen zijn als een aparte categorie in de plot chart opgenomen.

Figuur 20

Hieronder toont Figuur 21 per grootteklasse de gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer per jaar, gesplitst naar ondernemingspensioenfondsen enerzijds en bedrijfstak- en beroepspensioenfondsen anderzijds.

Figuur 21

In de klasse van duizend tot tienduizend deelnemers zijn de gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer van de bedrijfstak- en beroepspensioenfondsen in de steekproef hoger dan de uitvoeringskosten van de ondernemingspensioenfondsen in de steekproef. In de klasse van tienduizend tot honderdduizend deelnemers zijn de gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer van de ondernemingspensioenfondsen hoger dan de gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer van de bedrijfstak- en beroepspensioenfondsen.

5 Vergelijking verzekeraars en pensioenfondsen

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de verschillen tussen verzekeraars en pensioenfondsen.

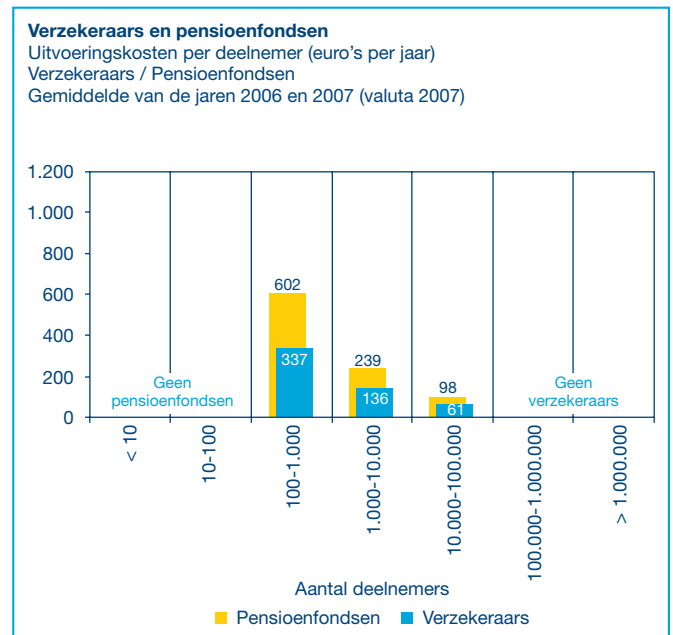
De vergelijking tussen verzekeraars en pensioenfondsen beperkt zich tot de grootteklassen waarin zowel verzekeraars als pensioenfondsen actief zijn. De verzekeraars hebben in 2006 en 2007 geen pensioencontracten voor meer dan honderdduizend deelnemers afgesloten of verlengd en in de klasse tot honderd deelnemers komen geen pensioenfondsen voor.

Uit zowel het overzicht van de uitvoeringskosten van de verzekeraars als dat van de pensioenfondsen blijkt dat de uitvoeringskosten per deelnemer lager zijn naarmate het aantal deelnemers aan een collectieve pensioenregeling groter is. Met name bij de allergrootste pensioenfondsen zijn de gemiddelde kosten per deelnemer zeer laag in vergelijking tot de kleinere pensioenfondsen en de (kleinere) collectiviteiten bij verzekeraars.

5.1 Vergelijking van de uitvoeringskosten

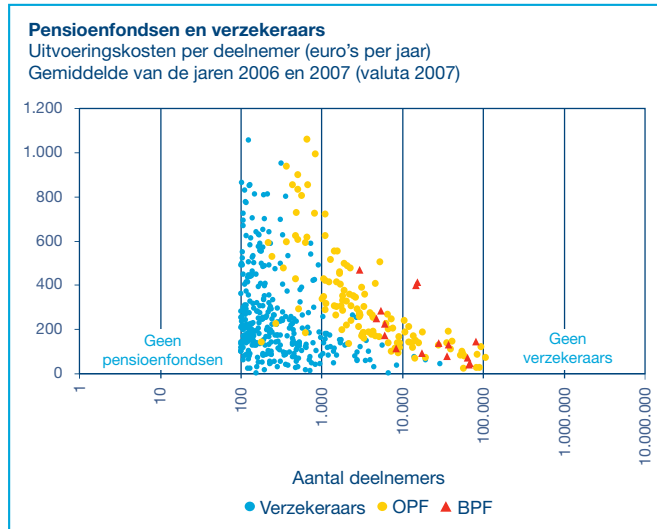
In het diagram hieronder zijn de uitvoeringskosten van verzekeraars en pensioenfondsen naast elkaar gezet. Pensioenregelingen met veel deelnemers hebben lagere gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer dan pensioenregelingen met minder deelnemers. Per grootteklasse brengen verzekeraars minder uitvoeringskosten in rekening dan de gemiddelde uitvoeringskosten van pensioenfondsen.

Figuur 22

In de plot chart hierna zijn op contractniveau c.q. pensioenfondsniveau de gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer afgezet tegen het aantal deelnemers in de pensioenregeling.

Figuur 23

Aan de ligging van de plots is te zien dat de variatie bij verzekeraars groter is dan bij pensioenfondsen en dat een belangrijk deel van de pensioencontracten zeer lage uitvoeringskosten kent.

De grotere variatie leidt op zichzelf tot minder betrouwbaarheid van de berekende gemiddelde uitvoeringskosten voor verzekeraars. Het is echter niet de enige factor die van invloed is op de betrouwbaarheid van de uitkomsten. Het aantal waarnemingen is eveneens van belang, maar ook de fractie van de totale populatie die in de steekproef is meegenomen. Uit de plot chart blijkt dat er in de klasse van honderd tot duizend deelnemers veel meer pensioencontracten

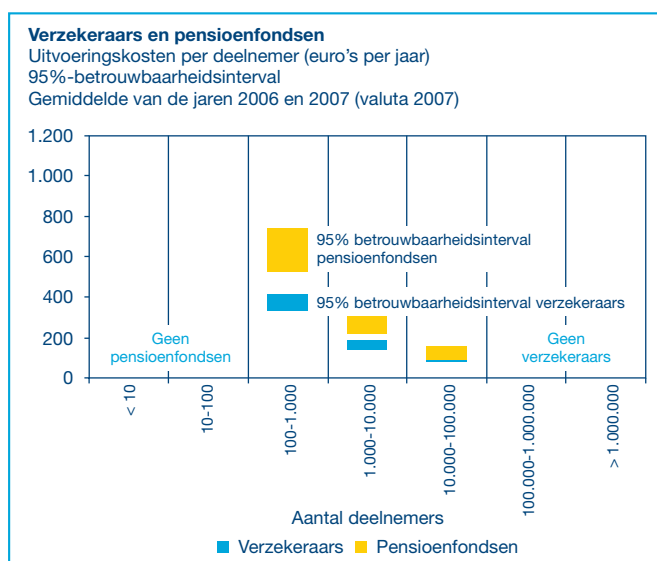
in het onderzoek zijn meegenomen dan pensioenregelingen die door een pensioenfonds worden uitgevoerd. Het grotere aantal waarnemingen bevordert de betrouwbaarheid van de resultaten voor verzekeraars. Per saldo is in de klasse van honderd tot duizend deelnemers het 95%-betrouwbaarheidsinterval⁵⁹ rond de berekende gemiddelde pensioen-uitvoeringskosten van verzekeraars kleiner dan het 95%-betrouwbaarheidsinterval rond de berekende gemiddelde uitvoeringskosten van pensioenfondsen.

In de klassen vanaf duizend deelnemers is het aantal onderzochte pensioenfondsen groter dan het aantal onderzochte verzekeraars. Toch zijn ook daar de betrouwbaarheidsintervallen bij de verzekeraars kleiner dan bij de pensioenfondsen. De oorzaak is dat de steekproef van verzekeraars voor de grotere contracten vrijwel alle pensioencontracten van de totale populatie bevat.

⁵⁹ Het 95%-betrouwbaarheidsinterval rond de berekende gemiddelde uitvoeringskosten van de steekproef bevat in de context van dit rapport met 95% zekerheid de gemiddelde uitvoeringskosten van de volledige populatie.

Figuur 24 brengt de 95%-betrouwbaarheidsintervallen in beeld. De onbekende, werkelijke gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer liggen met 95% statistische betrouwbaarheid in het per grootteklasse aangegeven interval⁶⁰.

Figuur 24

Dat de intervallen voor pensioenfondsen en verzekeraars elkaar niet overlappen betekent per grootteklasse dat er meer dan 95% waarschijnlijkheid is dat de werkelijke gemiddelde uitvoeringskosten over 2006 en 2007 van de totale populatie pensioenfondsen hoger zijn dan de werkelijke gemiddelde uitvoeringskosten van de totale populatie in 2006 of 2007 nieuw afgesloten of verlengde pensioencontracten.

5.2 Verklaring van de verschillen

Allereerst zij benadrukt dat in dit onderzoek alleen is gekeken naar de uitvoeringskosten van collectieve pensioenregelingen. Premies, koopsommen, risico-opslagen of andere opslagen die geen betrekking hebben op de uitvoering van collectieve pensioenregelingen zijn niet onderzocht.

Het verschil in uitvoeringskosten tussen verzekeraars en pensioenfondsen wordt veroorzaakt door een groot aantal factoren. Deze factoren zijn niet nader geanalyseerd en ook is niet onderzocht in welke mate de verschillende factoren een verklaring vormen voor de gevonden verschillen. Over een aantal elementen kan echter wel iets worden gezegd.

5.2.1 Schaalgrootte heeft invloed op de uitvoeringskosten per deelnemer

Het onderzoek heeft op de eerste plaats aangetoond dat er een sterke negatieve correlatie is tussen het aantal deelnemers aan een pensioenregeling en de uitvoeringskosten per deelnemer. Daarnaast is naar voren gekomen dat binnen een bepaalde grootteklasse de uitvoeringskosten gemiddeld lager zijn wanneer een verzekeraar de pensioenregeling uitvoert, dan wanneer een pensioenfonds de regeling uitvoert. Het is per pensioenregeling blijkbaar goedkoper wanneer één instelling twintig pensioenregelingen uitvoert dan wanneer twintig instellingen er elk één uitvoeren.

⁶⁰ Op basis van normale verdelingen.

Een verklaring voor de verschillen in uitvoeringskosten van verzekeraars en pensioenfondsen kan gevonden worden in de vaste kosten. Pensioenuitvoerders maken een aantal vaste kosten, bijvoorbeeld voor administratiesystemen, rapportage, certificering⁶¹ en deskundigheid. Dit laatste vertaalt zich onder andere in het aanstellen van hoog gekwalificeerde medewerkers of het inschakelen van externe deskundigen. Als een pensioenregeling is ondergebracht bij een verzekeraar, dan wordt gebruik gemaakt van de systemen en de deskundigheid die binnen de verzekeraar aanwezig zijn. Verzekeraars voeren meerdere collectieve pensioenregelingen naast elkaar uit en kunnen daardoor de vaste kosten verdelen over meerdere collectieve contracten. Daarmee organiseren zij schaalgrootte, hetgeen bij eenzelfde omvang van de collectiviteit leidt tot gemiddeld lagere uitvoeringskosten per deelnemer. Overigens maakt het uitvoeren van meerdere, verschillende, grotere en kleinere collectieve regelingen naast elkaar de uitvoering ook complexer, waardoor de schaalvoordelen weer worden beperkt. Pensioenfondsen voeren meestal één of hooguit enkele pensioenregelingen uit, waarmee de uitvoering ook eenvoudiger is.

5.2.2. Verschillen in governance

Naast de directe uitvoeringstaken hebben verzekeraars en pensioenfondsen in toenemende mate te maken met eisen in verband met governance. Elk pensioenfonds heeft daarvoor een eigen structuur moeten opzetten met organen voor bestuur, verantwoording, intern toezicht en medezeggenschap. Dit leidt tot betrokkenheid en invloed van de werkgever en de deelnemers op de uitvoering van de pensioenregeling, maar ook tot hogere kosten. Bij verzekeraars is de governance-structuur op het totaalniveau van de verzekeraar georganiseerd en niet per collectiviteit die daar verzekerd is. Raad van Bestuur, Raad van Commissarissen en andere interne organen zijn verantwoordelijk voor het goed functioneren van de verzekeraar. De kosten daarvan worden over de verzekerde collectiviteiten verdeeld. Verder gelden

voor de uitvoering van een pensioenregeling door een verzekeraar andere regels ten aanzien van de betrokkenheid van de deelnemers. De ondernemingsraad heeft bevoegdheden en er is hoorrecht voor een vereniging van gepensioneerden. De kosten hiervan worden gedragen door de werkgever en maken geen deel uit van de uitvoeringskosten die in rekening worden gebracht door de verzekeraar.

5.2.3 Toerekening van de kosten

Voor pensioenfondsen met een eigen uitvoeringsorganisatie wordt in de rapportage niet altijd een onderscheid gemaakt tussen de werkzaamheden voor vermogensbeheer en werkzaamheden voor de pensioenuitvoering. De voor de pensioenuitvoering beschikbare professionals zijn vaak in meerdere of mindere mate ook actief voor het vermogensbeheer. Bij de toerekening van de kosten van de uitvoeringsorganisatie is, wanneer daarover geen informatie beschikbaar was, geen onderscheid gemaakt tussen de diverse activiteiten en zijn deze kosten toegerekend aan de pensioenuitvoering. Overigens geldt voor verzekeraars eveneens dat een aantal activiteiten die met beleggingen te maken hebben onder de vergoeding voor de uitvoering worden meegenomen. Bij DC-regelingen is wat de kosteninhouding betreft vaak helemaal geen onderscheid te maken tussen uitvoeringskosten en beleggingskosten. Daar is voor het onderzoek de totale cost loading toegerekend aan de pensioenuitvoeringskosten, hoewel een deel van die kosten feitelijk bestaat uit kosten voor vermogensbeheer.

5.2.4. Onderzoekperiode van twee jaar

Een klein deel van het verschil in uitvoeringskosten tussen verzekeraars en pensioenfondsen kan mogelijk worden verklaard uit het feit dat voor het onderzoek naar twee jaren

⁶¹ Accountant en actuaaris.

van pensioenuitvoering is gekeken. Verzekeraars sluiten veelal contracten af met een looptijd van vijf jaar, waardoor de in rekening gebrachte uitvoeringskosten geen fluctuatie van jaar tot jaar kennen en de werkgever dus meer zekerheid heeft over de te verwachten uitvoeringskosten. Maar als in 2006 en 2007 de pensioenuitvoering door de invoering van nieuwe wet- en regelgeving voor pensioenregelingen⁶² relatief duur is geweest, dan zou dit effect in de onderzochte jaren meer tot uitdrukking gekomen kunnen zijn bij pensioenfondsen dan bij verzekeraars. De verwachting is echter dat de uitvoeringskosten van pensioenfondsen door de invoering van de nieuwe wetgeving structureel op een hoger niveau zijn komen te liggen en in de komende jaren niet lager zullen worden. Ook de uitvoeringskosten van verzekeraars stijgen door de nieuwe wetgeving. Het onderzoek betreft echter de door verzekeraars in rekening gebrachte uitvoeringskosten, die niet noodzakelijkerwijs gelijk zijn aan de werkelijke uitvoeringskosten.

⁶² Pensioenwet, Financieel Toetsingskader en de regelgeving rond Pension Fund Governance.

Bijlagen

Bijlage A

Methodologie

A.1. Methodiek vaststelling gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer voor een grootteklasse pensioenregelingen

De onderzoeksresultaten zijn per grootteklasse uitgedrukt als gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer. In de formule voor de berekening van de gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer op het niveau van een grootteklasse, wordt de volgende notatie gebruikt:

u :	Uitvoeringskosten pensioenfonds of pensioencontract
d :	Aantal deelnemers
u/d :	Gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer
n :	Aantal pensioenfonds of pensioencontracten in een grootteklasse
$\bar{u}/d$:	Gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer vastgesteld voor een grootteklasse

Bij vaststelling van $\bar{u}/d$ is, met uitzondering van de steekproef uit de verzekeringscontracten, uitgegaan van de naar aantallen deelnemers gewogen u/d van alle pensioenregelingen in de grootteklasse. In formule:

$$\bar{u}/d_{\text{gewogen}} = \sum u_a / \sum d_a \quad (\text{waarbij } a \text{ loopt van } 1 \text{ tot } n)$$

Bovenstaande benadering is van toepassing op de integraal meegenomen categorieën pensioencontracten, te weten de 50 grootste pensioencontracten en de pensioencontracten met standaardvoorwaarden en -tarieven, en op de steekproef van pensioenfonds.

De steekproef uit de overige pensioencontracten van de verzekeraars is tot stand gekomen door uit alle deelnemers van de desbetreffende pensioencontracten met steeds dezelfde sprong een trekking te doen. Op deze wijze is de weging naar aantallen deelnemers al meegenomen, immers de kans op een trekking uit een groot contract is groter dan de kans op een trekking uit een klein contract. Aangezien minder dan honderd pensioencontracten zijn getrokken uit (circa tweeduizend contracten met in totaal) ruim 500.000 deelnemers, heeft de spronglengte meer dan 5.000 deelnemers bedragen. De categorie pensioencontracten waaruit de steekproef is getrokken bestaat vrijwel geheel uit pensioencontracten met minder dan 5.000 deelnemers. Meer dan één trekking uit hetzelfde contract is dan ook niet voorgekomen. Bij vaststelling van $\bar{u}/d$ is voor de steekproef uit de verzekeringscontracten uitgegaan van de ongewogen u/d van alle pensioenregelingen in de grootteklasse. In formule:

$$\bar{u}/d_{\text{zonder weging}} = \sum (u_a / d_a) / n \quad (\text{waarbij } a \text{ loopt van } 1 \text{ tot } n)$$

Het verschil tussen $\bar{u}/d_{\text{gewogen}}$ en $\bar{u}/d_{\text{zonder weging}}$ wordt toegelicht aan de hand van de volgende situatie.

Situatie

De grootteklasse van 100 tot 1.000 deelnemers bestaat uit twee ($n=2$) pensioenfondsen waar het volgende voor geldt.

Pensioenfonds 1: $u_1 = \text{€ } 90.000$ en $d_1 = 100 \rightarrow u_1/d_1 = \text{€ } 90.000 / 100 = \text{€ } 900$.

Pensioenfonds 2: $u_2 = \text{€ } 360.000$ en $d_2 = 900 \rightarrow u_2/d_2 = \text{€ } 360.000 / 900 = \text{€ } 400$.

Als voor een grootteklasse de gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer worden vastgesteld als het gemiddelde van de waarnemingen, dan geldt in dit voorbeeld:

$$\begin{aligned}\bar{U}/d_{\text{zonder weging}} &= (u_1/d_1 + u_2/d_2) / n \\ &= (\text{€ } 900 + \text{€ } 400) / 2 \\ &= \text{€ } 650.\end{aligned}$$

Als voor een grootteklasse de gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer worden vastgesteld als het naar aantal deelnemers gewogen gemiddelde van de waarnemingen, dan geldt in dit voorbeeld:

$$\begin{aligned}\bar{U}/d_{\text{gewogen}} &= (u_1 + u_2) / (d_1 + d_2) \\ &= (90.000 + 360.000) / (100 + 900) \\ &= \text{€ } 450.\end{aligned}$$

In dit rapport is uitgegaan van $\bar{U}/d$ gewogen om te voorkomen dat in het resultaat voor een grootteklasse het bedrag aan gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer van een pensioenfonds met relatief weinig deelnemers evenveel bijdraagt als het bedrag aan gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer van een pensioenfonds met tot tien keer zoveel deelnemers. Een uitzondering is gemaakt voor de steekproef van pensioencontracten, aangezien daar de weging naar aantallen deelnemers deel uitmaakt van de trekkingsprocedure.

Bikker en De Dreu (2006) gaat voor de gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer op grootteklassenniveau eveneens uit van $\bar{U}/d_{\text{gewogen}}$ *

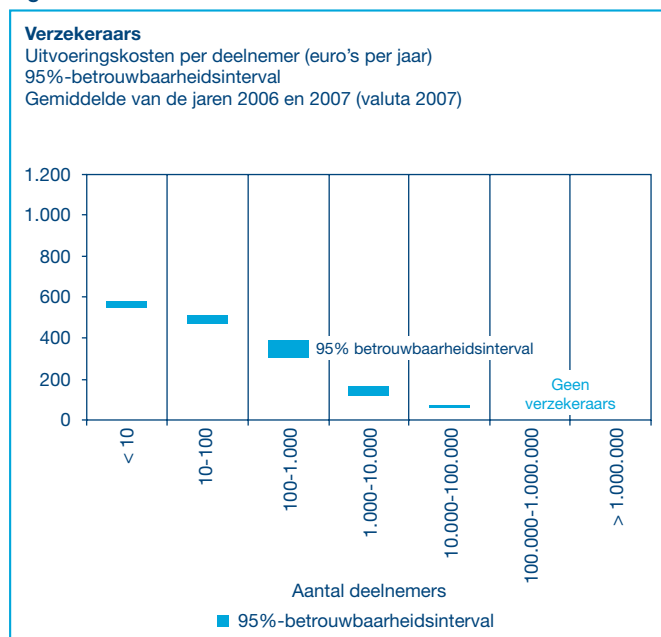
A.2. Betrouwbaarheidsintervallen

Het 95%-betrouwbaarheidsinterval rond de berekende gemiddelde uitvoeringskosten van de steekproef bevat met 95% zekerheid de gemiddelde uitvoeringskosten van de volledige populatie. Hoe groter de steekproef uit een gegeven populatie, hoe kleiner het interval.

De berekening van de betrouwbaarheidsintervallen is gebaseerd op de veronderstelling dat de gemiddelde uitvoeringskosten binnen een grootteklasse normaal verdeeld zijn.

Figuur 25 laat per grootteklasse de 95%-betrouwbaarheidsintervallen zien rond de berekende gemiddelde van de uitvoeringskosten per deelnemer voor de in 2006 en 2007

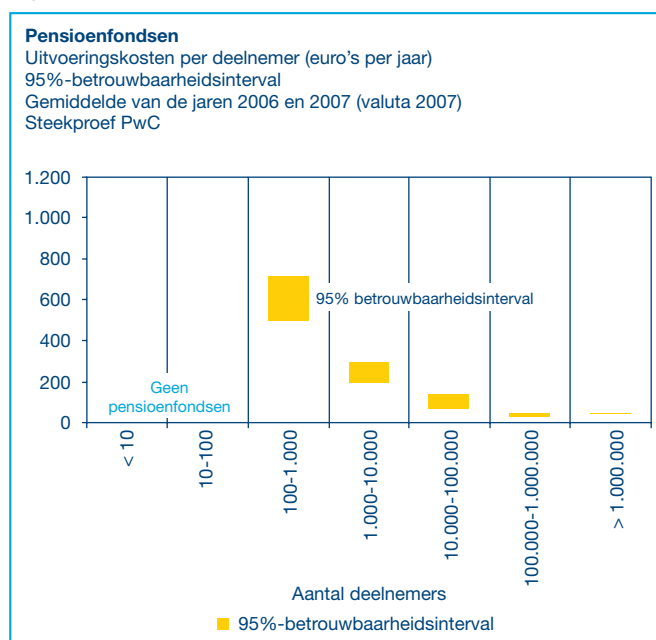
Figuur 25

afgesloten of verlengde collectieve pensioencontracten. Voor pensioencontracten met een DC-regeling zijn de beleggingskosten als uitvoeringskosten meegenomen.

Figuur 26 laat per grootteklasse de 95%-betrouwbaarheidsintervallen zien rond de berekende gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer die over 2006 en 2007 zijn gemaakt voor pensioenregelingen die via een pensioenfonds worden uitgevoerd.

Figuur 26

Voor de klasse pensioenfonds vanaf één miljoen deelnemers geldt dat de steekproef gelijk is aan de volledige populatie van pensioenfonds met meer dan één miljoen deelnemers. De op basis van de steekproef berekende gemiddelde uitvoeringskosten zijn dan ook gelijk aan de gezochte, werkelijke gemiddelde uitvoeringskosten van de

volledige populatie. Het desbetreffende betrouwbaarheidsinterval valt samen met zowel de berekende als de gezochte gemiddelde uitvoeringskosten.

In het geval van de pensioenfondsen is bovendien rekening gehouden met de volgende twee omstandigheden:

- De steekproef van 150 pensioenfondsen is niet aselekt getrokken, maar samengesteld met gebruikmaking van de informatie die Bikker en De Dreu (2006) met betrekking tot de onderrapportage en de uitvoeringskosten over 2004 ontleent aan DNB-bestanden met gegevens van de totale populatie;
- De resultaten van pensioenfondsen waarvoor geen personeels- en huisvestingskosten zijn meegenomen, zijn bij de berekening van de betrouwbaarheidsintervallen buiten beschouwing gebleven.

De constructie van de steekproef heeft de betrouwbaarheid van de resultaten verhoogd en met de weglating van de oneigenlijke resultaten voor pensioenfondsen die onderrapporteren is een niet terechte toename van de standaarddeviatie voorkomen.

A.3. Kosten personeel en huisvesting pensioenbureau

In het onderzoek zijn de uitvoeringskosten van pensioenfondsen vastgesteld als de som van:

- Gerapporteerde uitvoeringskosten;
- Personeels- en huisvestingskosten die door het pensioenfonds niet als kosten zijn gerapporteerd (omdat deze kosten rechtstreeks door de werkgever zijn betaald), maar wel zijn omschreven in het jaarverslag van het pensioenfonds.

Als de onder b. genoemde personeels- en huisvestingskosten niet zijn gekwantificeerd, dan heeft toerekening plaatsgevonden op basis van een normtabel.

De gehanteerde normtabel voor personeels- en huisvestingskosten van een pensioenbureau is gebaseerd op marktconforme gemiddelde salarissen voor functionarissen van een pensioenbureau en de marktconforme gemiddelde bruto kantoorkosten bij verschillende aantallen medewerkers.

Tabel 7

FTE's	Kosten (€) personeel +huisvesting per jaar	FTE's	Kosten (€) personeel +huisvesting per jaar	FTE's	Kosten (€) personeel +huisvesting per jaar	FTE's	Kosten (€) personeel +huisvesting per jaar	FTE's	Kosten (€) personeel +huisvesting per jaar
0,0	0	1,4	150.000	5	372.000	17	912.000	29	1.452.000
0,1	8.500	1,6	167.000	6	417.000	18	957.000	30	1.497.000
0,2	17.000	1,8	185.000	7	462.000	19	1.002.000	31	1.542.000
0,3	25.500	2,0	202.000	8	507.000	20	1.047.000	32	1.587.000
0,4	37.000	2,2	216.000	9	552.000	21	1.092.000	33	1.632.000
0,5	48.500	2,4	229.000	10	597.000	22	1.137.000	34	1.677.000
0,6	60.000	2,6	243.000	11	642.000	23	1.182.000	35	1.722.000
0,7	71.500	2,8	256.000	12	687.000	24	1.227.000	36	1.767.000
0,8	84.000	3,0	270.000	13	732.000	25	1.272.000	37	1.812.000
0,9	98.000	3,5	299.000	14	777.000	26	1.317.000	38	1.857.000
1,0	115.000	4,0	327.000	15	822.000	27	1.362.000	39	1.902.000
1,2	132.000	4,5	350.000	16	867.000	28	1.407.000	40	1.947.000

Bijlage B

Leden onderzoeksteam

Onderzoeksteam PricewaterhouseCoopers

Mr. W.J.J. Koeleman MBA
E. Stam AAG

Drs. S.P. Cureton AAG
Drs. S. van der Ree
Mw. D.G.M. Broos
Mw. Drs. M.A. Kanselaar
Drs. N.C. Jansen
Mw. Mr. J.L. Verhulst

Bijlage C

Begeleidingscommissie

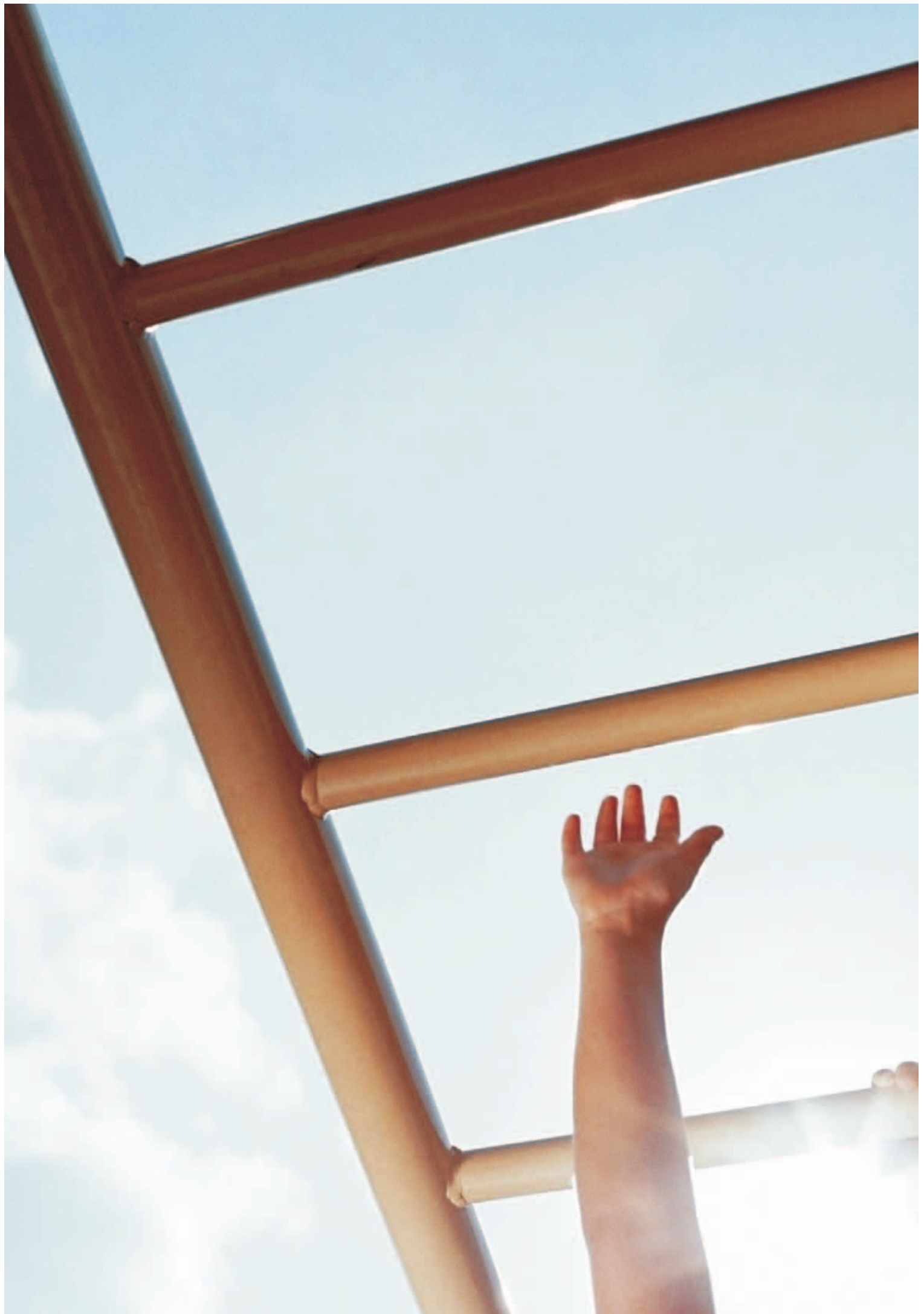
Begeleidingscommissie

Prof. Dr. T.E. Nijman	Universiteit van Tilburg / Netspar
Prof. Dr. F.A. de Roon	Universiteit van Tilburg / Netspar
Drs. H. Herbert	Verbond van Verzekeraars
Drs. T. de Bruin	Verbond van Verzekeraars

Klankbord PricewaterhouseCoopers

Mw. Drs. S. Barendregt-Roojers RA
Dr. J.J.B. de Swart MBA

Bijlage D

Literatuur en bronnen

Autoriteit Financiële Markten (2008) AFM in samenwerking met MoneyView, Feitenonderzoek Beleggingsverzekeringen Deel 1, 9 oktober 2008, Amsterdam

Bikker en De Dreu (2006) J.A. Bikker en J. de Dreu, Pension fund efficiency: the impact of scale, governance and plan design, DNB Working Paper nr. 109, augustus 2006, De Nederlandsche Bank, Amsterdam.

Bikker en De Dreu (2007) J.A. Bikker en J. de Dreu, Operating costs of pension schemes, in: O.W. Steenbeek and S.G. van der Lecq (editors), Costs and Benefits of Collective Pension Systems, juli 2007, Springer-Verlag Berlin Heidelberg, pp. 51-74.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2006-2008) Cijfers, onder andere met betrekking tot inflatie, arbeidsmobiliteit en echtscheiding c.q. beëindiging geregistreerd partnerschap.

De Nederlandsche Bank N.V. (2008) Afschrift per 01-08-2008 van het register in het kader van de Pensioenwet (PW).

De Nederlandsche Bank N.V. (2009) Tabellen Macro-economische statistiek pensioenfondsen, Toezichtgegevens pensioenfondsen en Pensioenregelingen, www.statistics.dnb.nl.

Hsin and Mitchell (1997) P.Hsin and O.S. Mitchell, Public pension plan efficiency, in: M. Gordon, O. S. Mitchell and M. Twinney (editors), Positioning Pensions for the 21st Century. Pension Research Council, Philadelphia, PA: Univ. of Pennsylvania Press, pp. 187-208.

Lutjens en Akkermans (2008) E. Lutjens en P.J.M. Akkermans, Pensioenwetgeving 2008, 2008, Kluwer, Deventer

Pensioenfondsen (2004) Jaarverslagen 2004, 198 pensioenfondsen

Pensioenfondsen (2007) Jaarverslagen 2007, 198 pensioenfondsen

PricewaterhouseCoopers (2007) PwC in opdracht van de Stichting voor Ondernemingspensioenfondsen, Kosten en baten van ondernemingspensioenfondsen, 8 november 2007, Amsterdam.

